

Hatıratlarla Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşına Girişi

Memories of the Ottoman Empires Entry into the Frist World War

Mehmet BİÇİCİ*
Gaziantep Üniversitesi

Özet

Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşına girişi ve bunun nasıl bir süreçte ve hangi koşullarda gerçekleştiği konusu yakın tarih açısından son derece önemlidir. Çünkü Birinci Dünya Savaşı, altı asırlık Osmanlı Devleti'nin tasfiyesiyle sonuçlanmıştır. Mondros Mütarekesi'nin daha mürekkebi kurumadan başlayan ve Sevri'n yolunu açan yabancı işgal ve müdahaleleri ise Türk İstiklal Harbi'ni doğurmuştur. Yıkılan büyük devletin enkazının altından bağımsız bir Türkiye, Atatürk önderliğinde yıllarca süren ve büyük özverilerle kazanılan Milli Mücadele ile kurulmuştur. Bundan dolayıdır ki, Osmanlı Devleti'nin savaşa girişi belki de savaşın kendisinden daha fazla tartışılmıştır. Olayları geriye döndürüp yeniden yaşama imkânı yoktur. Ancak yaşananları iyi tahlil etmek, bunlardan ders alıp bu gün daha doğru kararlar vermeye çalışmak Türk milletinin vazifesidir. Zaten Türkiye Cumhuriyeti, bu olaydan gereken dersi almış, II. Dünya savaşına girmemiştir.

Anahtar Kelimeler: Birinci Dünya Savaşı, Osmanlı Devleti, Milli Mücadele, Mondros Mütarekesi.

Abstract

The Ottoman Empire's entry into the First World War and how it occurs in a process and the conditions under which the subject is extremely important in terms of recent history. Because the First World War, six centuries has resulted in the liquidation of the Ottoman Empire. From the Armistice more ink drying and Sevre paved the way for foreign occupation and intervention has led to the Turkish War of Independence. An independent state under the debris of destroyed large Turkey, under the leadership of Ataturk many years with great dedication and achievement are established by the National Struggle. It is therefore that the Ottoman Empire's entry into the war, perhaps more than the war itself were discussed. Today we rotate back to relive the events is not possible. But good to analyze what happened , they take lessons from this day to try to make the right decisions is the duty of the Turkish nation. Already Republic of Turkey, The lessons of these events have taken, II. World War didn't enter.

Keywords: First World War, Ottoman Empire, War of Independence, Mondros armistice agreement

*Okt.Dr., Gaziantep Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü, bicici@gantep.edu.tr

Giriş

1789 Fransız İhtilali ile başlayan milliyetçilik hareketleri Birinci Dünya Savaşı öncesinde iyice yayılmıştır. Çok uluslu devletlerin bu fikirden kaçmaları mümkün olmamıştır. Ancak asıl önemli olay Almanya ve İtalya'nın birliklerini sağlamaları olmuştur. Bu iki olaydan sonra, Avrupa'da yeni bir çığır açılmış, 1871'den sonra Avrupa'da dengeler değişmiştir. Almanya başbakanı Bismark'ın 1890'a kadar izlediği dış politikanın hedefi, Alman Milli birliğini kurmak, Fransa'yı yalnız bırakmaktır. Almanya, Avusturya- Macaristan ve Rusya arasında, 8-9 Eylül görüşmeleriyle herhangi bir yazılı metne dayanmayan üç imparatorlar anlaşması yapılmıştır. Bu birlik 1878 Berlin Kongesinde son bulmuştur (*Türk Harbi, C.I, 1970: 3*).

1879'da Rusya'ya karşı, Almanya ile Avusturya – Macaristan arasında ittifak yapılmış ve 20 Mayıs 1882'de İtalya'nın da katılımıyla üçlü ittifak oluşturulmuştur. Bu ittifakla Bismark'ın Fransa'yı yalnız bırakma politikası en yüksek noktasına ulaşmıştır. 18 Haziran 1887'de Rus- Alman Teminat anlaşması yapılmıştır. Anlaşmanın Osmanlı Devleti açısından önemi; Almanya'nın, Rusya'nın Boğazlara yerleşmesini kabul etmesidir. Hatta bu konuda Almanya, maddeten ve manen Rusya'ya yardım edeceğini açıkça bildirmiştir. Almanya'nın amacı olası bir savaşta doğu cephesini güvence altına almaktır. (*Türk Harbi, C.I, 1970: 5-6*).

12 Aralık 1887'de İngiltere, Avusturya ve İtalya arasında ikinci bir Akdeniz Antlaşması – ilki 12 Şubat 1887'de İngiltere ve İtalya arasında imzalanmıştır. Gerçekte bu anlaşmanın Akdeniz antlaşması ile bir alakası yoktur. Asıl amaç; Rusya'nın Osmanlı üzerinden Akdeniz'e inmesini önlemektir. Bunun için, Osmanlı Devleti'nin bağımsızlığı korunacak, boğazlarda herhangi bir devletin nüfuzuna müsaade edilmeyecek, Osmanlı Devleti Anadolu toprakları üzerindeki egemenlik haklarından vazgeçmeyecek, Osmanlı Devleti saldırıya uğrarsa bu üç devlet yardım edecektir. Fakat Osmanlı Devleti saldırgan devletlerle işbirliği yaparsa, bu üç devlet birlikte veya ayrı ayrı Osmanlı topraklarının bazı kısımlarını işgal edebileceklerdir (*Türk Harbi, C.I, 1970: 6*).

1887 yılı Bismark'ın Fransa'yı durdurma, yalnız bırakma politikasının son yılı olmuştur. Rus- Alman anlaşması imzalandıktan bir süre sonra sarsılmaya başlamıştır. Bundan sonraki gelişmeler üçlü itilafın doğmasına vesile olmuştur. (*Türk Harbi, C.I, 1970: 7*).

Kırım (1877-1878) savaşından sonra bölge siyasetine müdahalede bulunamayan İngiltere bu gelişmelerden endişe duyarak Almanya'nın hareket serbestisini kısıtlamaya yönelik tedbirler almıştır. Doğal müttefikler ise Almanya'nın yayılmasından rahatsız olan Fransa ve Rusya olacaktır. Fransa'da Almanya'ya karşı müttefik bulma çabası içinde Rusya ile 4 Ocak 1894'de ittifak yapmıştır (Armaoğlu, 1997 :397). Neticede 1898'de İngiltere ile Fransa, yaşanan Faşoda krizinde savaşmalarına ramak kalmışken, 8 Nisan 1904'de Entente Cordiale anlaşması ile üzerinde menfaatlerinin çatıştığı Fas ve Mısır meselesini halletmişlerdir. (Armaoğlu, 19. Yüzyıl, 1997: 440).

İngiliz- Rus antlaşması ise sömürge alanlarının üzerinde anlaşma sağlandıktan sonra ancak 1907'de imzalanmıştır ve özellikle İran ve Afganistan üzerindeki nüfuz paylaşma alanlarını düzene koymuşlardır. I. Dünya Savaşı'nda Üçlü İtilaf olarak anılan tarafların anlaşmalarında ortak özellik; birbirinden

bağımsız yeni oluşumlara girişmemeleridir. Ancak İngiltere ve Rusya, Balkanlar ve Osmanlı Devleti toprakları üzerindeki kesin kararı sonraya bırakmalarına rağmen, İngiltere Rusya'yı Osmanlı Devleti karşısında serbest bırakmayı prensipte kabul etmiştir. Bu antlaşmalara güvenerek Avusturya ve Rusya Balkanlar üzerinde faaliyetlerini yoğunlaştırırken Almanya'da, Bağdat demiryolu projesi ile ilgili İngiltere ve Rusya'nın menfaatlerini doğrudan tehdit eder bir konuma gelmiştir. (Armaoğlu, 19. Yüzyıl, 1997: 447).

Balkanlarda Almanya ve Rusya arasında Doğu Avrupa'da Pangermenizm ve Panslavizm politikalarının hayat sahası yönünden çekişme vardır. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, topraklarında yaşayan önemli sayıda Slav asıllı vatandaşları dolayısıyla, Rusya'nın Panslavizm politikasını hem kendi birliği hem de kendi Balkanlar'daki nüfuz mücadelesi için hayati bir tehdit olarak görmektedir. Üstelik Sırbistan'da Balkan Savaşları'ndan daha kuvvetli bir halde çıkmıştır(Eraslan, 2002: 72).

Rusya, Avusturya'yı parçalayarak buradaki Slavları kendi idaresinde birleştirmek istemiştir. Ayrıca müttefiklerine güvenerek İstanbul'u ve Boğazları da kendi topraklarına katmak isteğindedir. İngiltere ise Hint deniz yolunun güvenliği ve sömürgelerinin muhafazası endişesindedir. İtalya bir yandan Akdeniz'de yayılmak isterken, diğer yandan Avusturya idaresinde kalan topraklarını kurtarmayı amaçlamaktadır. Bu yüzden gizlice Fransa ile anlaşmıştır. Nitekim 1915'de İtilaf Devletleri safında savaşa girmiştir. Düveli Muazzama'nın müstemlekat politikası, hammadde ve pazar ihtiyacı gibi nedenler ülkeleri bir harbe sürükleyecektir(Ahmet İzzet Paşa, 2-3).

İtilaf Devletleri'nin gerek askeri nüfus gerekse potansiyel askeri güç açısından Müttefiklere kesin bir üstünlüğü vardır. İttifak Devletleri'nin toplam 119 milyon nüfuslarına ve seferber edebileceği 22 milyon askerine mukabil, İtilaf Devletleri sömürgelerin haricinde 260 milyonluk nüfusa ve 30 milyon kişilik askeri potansiyele sahiptir. İtilaf Devletleri'nde Rusya'nın kalabalık mevcudu kalite yönünden diğerlerinden oldukça aşağıdadır. Özellikle subayların sayısı az ve kabiliyetsiz olduğundan üst kademeler arasındaki uyumsuzluklar bile had safhada bulunmaktaydı ve bu durum Rusya açısından bir zafiyet oluşturmaktaydı. İngiltere'nin güçlü bir donanması vardı. Fransa mükemmel bir hafif topçu kuvvetine ve eğitilmiş subay kadrosuna sahipti. (Ülman, 1973: 212).

1914 senesine gelindiğinde bloklar arası çatışma son haddine gelmiştir. Savaşa bir bahane gerekmektedir. Görünen bahane de 28 Haziran 1914'de Avusturya Macaristan veliahdının ve eşinin Gabriel Prençip adlı bir Sırp tarafından öldürülmesi olmuştur(Armaoğlu, 20.Yüzyıl, 1997: 102).

Birinci Dünya Savaşı Öncesi Osmanlı Devleti'nin Durumu Osmanlı Devleti'nin Siyasi Durumu

Osmanlı-Yunan Anlaşmazlığı

Berlin Kongresinden (1878) sonra dış olaylar bakımından Osmanlı Yunan anlaşmazlığı olmuştur. Bu anlaşmazlık sonunda en son toplanan konferansa göre Teselya'nın büyük bir kısmı ile Yenişehir Yunanistan'a verilecek Yanya ve Maçova yine Osmanlı Devleti'nde kalacaktır. Yunanlıların başlangıçtaki isteklerine göre bu karar Osmanlı'nın lehinedir(Akbay, 1991:26).

Girit'e özerklik verilmesi bir sonuca bağlanmakla beraber, Osmanlı Devleti'yle Yunanlılar arasındaki gerginlik giderilememiştir. Yunanlılar İngiltere'ye güvenerek silahlanmaya devam etmişlerdir. Nisan 1987'de Yunan orduları sınırı aşmaya başlayınca, harp başlamış olur. Türk kuvvetleri'nin Dömeke Meydan Muharebesinde başarı göstermesi üzerine Yunanlılar büyük devletlerden yardım istemiştir. Özellikle Rusya'nın baskısıyla 31 Mayıs 1897'de Osmanlı Devleti antlaşma imzalamak zorunda kalmıştır. 4 Aralık 1897'de imzalanan barış antlaşması ile Osmanlı Devleti ancak ufak bir harp tazminatı elde edebilmiştir(Akbay, 1991:27).

Avusturya'nın Bosna - Hersek'i kendi topraklarına katması (5 Ekim 1908)

1907 yılının sonlarında Paris'te *İkinci Osmanlı Liberaller Kongresi* toplanmıştır. Burada alınan kararlar arasında, II. Abdülhamit'e silahlı ya da silahsız her türlü direnişin gösterilmesi ve fırsat çıkınca genel bir ayaklanma düzenlenmesi kararı alınmıştır. Bu kararlardan sonra Niyazi ve Enver Bey'ler yanlarına gönüllüler alarak dağa çıkmışlar ve anayasa ilan edilmeden dönmeyeceklerini bildirmişlerdir. Bu gelişmeler ışığında 23 Temmuz 1908'de II. Meşrutiyet ilan edilmiştir.(Ülman, 1973: 267).

Avusturya- Macaristan, Osmanlı Devleti'nde ikinci meşrutiyet'in ilanından faydalanarak, 1878'den beri kendi yönetimi altında bulunan Bosna-Hersek'i ilhak etmiştir. Bosna- Hersek, Osmanlı toprağı olduğuna göre kurulacak meclise milletvekili göndermesi gerekmektedir. Avusturya bu durumdan da ziyadesiyle faydalanmış bunu koz olarak kullanmıştır. Jön Türklerin; Berlin Kongresi'nin Bosna- Hersek'i Avusturya'nın işgal ve idaresine bırakan maddesini değiştirmek için bir çaba sarfetmediğini gören Avusturya kabinesi Bosna- Hersek'i kendi topraklarına katmaya karar vermiş, 5 Ekim 1908'de de diğer devletlere gönderdiği bir nota ile bunu bildirmiştir.(Akbay, 1991: 27).

Osmanlı İtalyan harbi

Osmanlı Devleti kendi içinde siyasi ve mali sıkıntılarla uğraşırken, dünyada da kuvvet dengeleri ve ittifaklar devamlı değişmiştir. Jön Türkler devletin paylaşılmasını engellemek için Meşrutiyet yönetimini yeterli görmüşler, ancak bunu gereği gibi işletmemişlerdir. Diğer taraftan Osmanlı Devleti'nin zaaf ve karışıklıklar içindeki hali, birliğini sağlamakta ve sanayileşmede emsallerinden geride kalan İtalya gibi yakın coğrafyadaki devletlerin dikkatlerini çekmiş ve yayılma ihtiraslarını kamçulamıştır(Eraslan, 2002: 54).

İtalya yüzyılın başından itibaren işçi gönderme yolu ile Trablusgarp'a yerleşmeye başlamıştır. Siyasi hazırlık olarak da Rusya ve Avusturya ile anlaşma yoluna gitmiştir. Rusya ile İtalya Ekim 1909 da ki Racconigi Anlaşması ile birbirlerinin karşılıklı çıkarlarını tanıyan bir anlaşma imzalamışlardır. Buna göre Rusya ve İtalya Balkanlarda mevcut durumu korumaya çalışacaklar, problem çıkarsa aralarında halledeceklerdir. İtalya siyasi ortamı hazırlama konusunda bir başka aşama olarak Avusturya ile anlaşmıştır. Anlaşmanın en önemli maddesi ise Avusturya'nın Yeni Pazar sancağı üzerindeki isteklerinde İtalya'nın yardımcı olması karşılığında, İtalya'nın Osmanlı'nın Akdeniz ve Adriyatik kıyılarındaki

tasarruflarına olumlu yaklaşmayı kabul etmesidir(Armaoğlu, 20.Yüzyıl,1997: 634).

İtalya Osmanlı Devleti'nin Trablusgarp ve Bingazi'yi her bakımdan geri bıraktığını iddia ederek ilk olarak 28 Eylül 1911'de bir ultimatoma verip adı geçen şehirlerin teslimini istemiştir. Osmanlı Devleti savaş olmaması halinde toprak bütünlüğünü koruyarak İtalya'nın her türlü şartını yerine getireceğini bildirmesine rağmen İtalya aynı gün savaş ilan etmiştir.(Eraslan, 2002: 56).

Trablusgarp Savaşı 17 Ekim 1912'de Osmanlı Devleti'nin yenilgisiyle sona erdiğinde, Trablusgarb bir İtalyan sömürgesi olmuştur. Savaş sırasında Almanya, İtalya'yı desteklemiştir. Kayzer II. Wilhem 23 Mart 1912'de Avusturya dışişleri bakanı Bertold'a şunları yazar:

"Osmanlı -İtalya savaşı Avusturya ve Almanya için tehlikeli değildir. İtalya kuvvetleri, Kuzey Afrika'ya demir atmaktadır; böylece hem Akdeniz'de hemde Afrika'da Fransa ile rekabete girecektir. İtalya sürekli olarak Adriyatik'ten uzaklaşıyor, görünmektedir. Fransa ile ilişkilerin soğuması sonucu, İtalya daha sıkı bir şekilde Avusturya- Macaristan ve Almanya'ya yaklaşmış olacaktır..." (Bayur, C:II, 1991: 84).

Diğer yandan savaş müddetince Almanya ikili oynamış, İtalya ağırlıklı bir politika takip etmesine rağmen, Türkiye'yi de aynı endişelerle yani itilaf devletleri safına koyabileceği korkusuyla darılmak istememiş, iki tarafıda idare etmek politikasını takip etmiştir. Almanya bu politikasını Balkan savaşlarında da devam ettirecektir. (Çetinkaya, 1995: 17)

Balkan Savaşları

Avrupalı devletlerin öteden beri bilindik politikası Türkleri Balkanlardan atmak olmuştur. Balkan savaşları öncesinde İtilaf devletleri Türkleri Balkanlardan atmak, Türkiye ile Almanya'nın karayolu bağlantısını kesmek istemişlerdir. Bu bağlamda Almanya'nın tavrı da dikkat çekicidir. 1.Balkan savaşı başlamadan önce Kayzer II. Wilhem;

Rumeli'nin size faydası yoktur. Sizin Anadolu'da kalıp bir devlet kurmanız pek münaşıptir. Buharalıları, İranlıları, Türkistanlıları, Kafkaslıları yedeğinize alırsanız, bir Turan devleti kurarsınız. İşte bu devlet seksen yüz milyonluk bir Asya devleti olur.

demıştır. Hatta Alman Askeri Heyeti Başkanı Goltz, başkentin Konya, Kayseri veya Halep'e taşınmasını tavsiye etmiştir. (Karal, C. VIII , 1993:180)

Meşrutiyetin ikinci senesinden itibaren Suriye ve Arnavutluk meseleleri kanlı bir surette gelişince ve nihayet Yemen ihtilali ortaya çıkınca, Avrupalı devletler Osmanlı Devleti'nden ümidi kesmiş ve her biri kendi menfaatini elde etme emeline düşmüştür. (Ahmet İzzet Paşa, *Harbi Umuminin*, : 94)

Osmanlı Devleti'nin Trablus harbinde başarısız olması üzerine Balkan devletleri bu durumdan faydalanmak istemiş ve ittifak yaparak Osmanlı Devleti'ne savaş açmıştır. Balkan harbi öncesi orduda yapılan teşkilatlanmanın itirazlara uğraması harbin kaybının nedenlerinden biri olmuştur. (Ahmet İzzet Paşa, *Harbi Umuminin*, : 94) Osmanlı Devleti'ni savaşta hızla yenilmesi savaş öncesi planları karıştırmıştır. 28 Kasım'da Arnavutluğun bağımsızlığını ilan etmesi üzerine Osmanlı Hükümeti 3 Aralık 1912'de Bulgarlarla mütareke yapmıştır. (Eraslan, 2002: 63)

Olayların bir dünya harbine doğru gittiği düşüncesi ve Avusturya-Rusya çatışması endişesiyle İngiltere devreye girmiş ve gelişmeler üzerindeki etkili konumunu kaybetmemek için Londra konferansını düzenlemiştir. Ancak İngiltere konferanstan istediği neticeyi alamamıştır. Savaş yeniden başlamıştır. Osmanlı Devleti ikinci savaşta da başarı göstermeyince Sadrazam Ahmet Muhtar Paşa istifa ettirilmiştir. 29 Ekim 1912'de iş başına getirilen Kamil Paşa hükümeti de durumu değiştiremeyince 8 Kasım'da Selanik'in işgale uğramasından sonra ateşkes yapılmıştır. (Eraslan, 2002: 63)

Balkan Harbi, İkinci Meşrutiyet hareketinin doğurduğu dış gailer zincirinin Osmanlı İmparatorluğuna en şiddetli darbe indiren son halkasını teşkil etmiştir. Balkanlar'daki rekabet ve çatışmaları da şiddetlendirmiştir. Birinci Dünya Harbinin çıkmasına elverişli bir ortam hazırlamıştır. Balkan Harbi Türk Ordusu'nun prestiji bakımından çok kötü olmuştur. Osmanlı Devleti'nin sonu geldiğine inanan batılı devletler, seri toplantılarla paylaşım planları yapmışlardır (Armaoğlu, 1997: 464).

İç siyasi durum

Avrupa'da Alman üstünlüğü başladığı sıralarda, Osmanlı Devleti en zayıf zamanlarından birini yaşamaktaydı. Kırım harbinden (1877-1878) ancak batılı devletlerin yardımıyla çıkabilmiştir. Balkanlarda milliyetçilik akımının etkisiyle bağımsızlık hareketleri görülmekteydi. Osmanlı Devleti'nin içinde meydana gelen karışıklıklar Batılı Devletlerin içişlerine karışmasına neden olmuştur (Akbaş, 1991:53).

1908'de II. Meşrutiyet ilan edildiğinde, Alman İmparatoru II. Wilhem bu ihtilali Prusya geleneklerine göre yetişmiş olan Alman generallerinin yetiştirdikleri genç Türk subaylarının yaptığını ve Osmanlı Devleti'nin de İngiltere ve Rusya'nın anlaşmazlıkları sebebiyle er veya geç Almanya'nın kucağına atılacağını belirtmiştir. (Jackh, 1946: 119) 1908 ihtilalini gerçekleştiren subay kadrosunun çoğu Alman taraftardır. İhtilal günlerinde memleket genelinde İngiltere ve Fransa sempatisi mevcuttur. İhtilal sonrası İngiliz dostu Kamil Paşa Sadrazamlığa getirilmiştir (Söylemezoğlu, 1946: 171).

Meşrutiyet'in ikinci kez ilanı henüz birinci yılını doldurmadan 31 Mart 1325'te (13 Nisan 1909) İstanbul'da İttihat ve Terakki aleyhtarı bir ayaklanma meydana gelmiştir. Gerek İttihat Terakkiye muhalif olarak gerekse demokratik hayatın bir neticesi olarak başka siyasi partiler kurulmuştur. Muhalefet ve basın yayın organları birbirleri aleyhine yaptıkları propogandalarla aralarındaki mücadeleyi şiddetlendirmişlerdir (Akşin, 1970: 293).

Öte yandan Volkan gazetesi din ve şariat propogandasını özellikle askerler arasında yaymaya çalışmıştır. İttihat ve Terakkiye en fazla aleyhtarlık yapan Serbesti gazetesi başyazarı Hasan Fehmi'nin öldürülmesi ile başlayan 31 Mart ayaklanması'nda beş altı bin asker Meclis-i Mebusan'ı kontrol altına almıştır. Muhalefetin amacı Sedarete Kamil, Harbiyeye Nazım Paşaları ve Meclis Başkanlığı'na da İsmail Kemal Bey'i getirmektir. Ama ayaklanan asker muhalefetin kontrolünden çıkmıştır. Neticede bu olay Hareket ordusunun girişimiyle bastırılmıştır (Akşin, 1970: 295).

II. Meşrutiyet'in ilanı, beklentileri karşılayamamıştır. Bunun üzerine, askeri ve sosyal yapıda köklü değişiklikler gündeme gelmiştir. Ancak yönetimin

halkla işbirliğine girme ihtiyacı hissetmemesi yapılması düşünülen değişiklikleri belli bir çerçeve içerisinde sınırlı kalmasına yol açmıştır. Ancak II. Abdülhamit'in 31 Mart hadisesi sonrası tahtan indirilmesiyle gerek askeri gerekse idari alanda köklü değişikliklere gidilmiştir. Padişahın yetkileri kısıtlanarak meclis iradesi ön plana çıkarılmaya çalışılmıştır(Eraslan, 2002: 50).

Osmanlı devleti'nin ittifak arayışları

Rusya ile ittifak denemeleri. Rusya'nın İstanbul ve Boğazlarla ilgili tarihi emelleri düşünüldüğünde, Rusya ile ittifak en son düşünülmesi gereken bir seçenektir. Buna rağmen Birinci Dünya Savaşı'ndan önceki aylarda ve günlerde Osmanlı Devleti'nin Rusya ile ittifak teşebbüsüne geçtiği görülmüştür(Çetinkaya, 1995: 26).

Rusya, Osmanlı Devleti'ne karşı ikiyüzlü siyaset izliyordu: Milli siyaset, dostça siyaset. Milli siyasetiyle Rusya, Osmanlı Devleti'nin parçalanmasını ve kendisine katılmasını, dostça siyasetiyle de Osmanlı'nın bütünlüğünün korunmasını zayıf ve zararsız bir Osmanlı'nın kendisi için güçlü bir komşudan daha iyi olacağını düşünüyordu(Akbay, 1991: 34).

Uluslararası politikada yalnız kalmak istemeyen Osmanlı Devleti Rusya ile ittifak teşebbüsünde bulunmuştur. Çar'ı Livadya'da ziyarete giden Talat Paşa, Rus Dışişleri Bakanı Sazanof'a bir ittifak teklifinde bulunmuş fakat Rusya'dan müspet bir cevap alınamamıştır. Sazanof bu konuyla ilgili olarak; "*Genç Türk Hükümeti ya ürktü, bu yolu terk eyledi, ya da Almanya sefareti kendi nüfuzunu korumak için bu meseleyi kapattı.*" demiştir(Bilsel, C.I, 1932: 142). Almanya ile ittifak imzalanıp seferberlik ilan edildikten sonra 5 Ağustos 1914'te Enver Paşa, Rus ateşemiliteri, General Leontief'e Osmanlı Devleti seferberliğinin Rusya aleyhine olmadığını, Rusya aleyhine hareket edebilecek herhangi bir Balkanlı orduyu etkisiz hale getirmek için Türk ordusundan faydalanabileceklerini, buna karşılık da Batı Trakya ve Ege adalarının Türkiye'ye verilmesine yardımcı olunmasını istemiştir. Daha sonra Rusya'nın İstanbul Büyükelçisi Giers, hükümetine verdiği raporda; Rusya ile anılan işbirliği yapılırsa, Enver Paşa'nın Alman ıslah heyetine de git diyebileceği düşüncesinde olduğunu belirtmiştir(Mutlucağ, 1972: 96).

6 Ağustos'ta Rus Dışişleri Bakanlığı'ndan Rus elçisine gelen telgrafta ise; "*Vakit kazanmak için Enver'le görüşmelere devam edin*" talimatı verilmiştir. Bu arada Rus elçisi telgraf kendisine ulaşmadan Sadrazam Said Halim Paşa ile görüşmüş ve Sadrazamın Enver Paşa'nın teklifinden haberi olmadığını öğrenmiştir. Ancak Sadrazam Said Halim Paşa, Enver Paşa'nın fikirlerine katıldığını ve ona güvendiğini ifade etmiştir (Mutlucağ, 1972:100).

Giers'in uyarılarına rağmen Rusya Enver Paşa'nın ittifak teklifini ciddiye almamıştır. Çünkü o tarihlerde Bulgaristan'ın savaşta takınacağı tavır belli değildir. Rusya Enver Paşa'ya güvenmemekle beraber ittifaka karşılık istediği toprak teklifine sıcak bakmamıştır. Buna rağmen Türkiye'yi büsbütün Almanya'nın kucağına atmamak için reddetmemiş ve oyalama yoluna gitmiştir(Mutlucağ, 1972: 104).

31 Ağustos'ta Rus elçisi Dö Giers, Cavit Bey'e "*dost eli uzatıyoruz elimizi havada bırakmamalısınız*" derken, bu dostluk elinin uzatıldığı günlerde de Rusya, Bulgaristan'ı Üçlü İtilaf yanında savaşa girmesini sağlamak için ona Edirne'yi ve

Midye Enez çizgisine kadar olan topraklarını vaad etmişlerdir(Mutlucağ, 1972: 111).

Bütün bu gelişmeler ve yoğunlaşan Alman baskıları Osmanlı Devleti'ni Almanlara büsbütün yaklaştırmıştır. Çünkü Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünün süreli veya süresiz olarak Almanya ve müttefiklerinden başka hiçbir devlete karşı ve yazılı olarak garanti edilmemesi, Osmanlı Devletinin parçalanması ve bölüşülmesi konusunda itilaf devletleri arasında önceden anlaşmaya varılmış olduğunu ortaya koymuştur(Çetinkaya, 1995: 45).

İngiltere ile Osmanlı Devletinin İttifak Denemeleri. 1911'de çıkan Türk- İtalyan savaşı sırasında Osmanlı Devleti bir müttefike ihtiyaç duymuştur. Almanya İtalya ile ittifak içinde olduğundan Türkiye'ye yardım etmemiştir. Osmanlı Devleti Üçlü İtilaf ile bir anlaşmaya varmak istemiş ve bunun için İngiltere'ye İtalya ile yapılan savaş esnasında savaşa katılması için resmi bir bildiri de bulunmuştur. (Çetinkaya, 1995: 25).

İngiltere'ye bu yolda başvurmayı gerektiren sebepler arasında Rusların Boğazlar üstündeki isteklerinin de etkisi olmuştur. Osmanlı Devleti tarafından yapılan bu nazik teklifi İngiltere Hükümeti red etmiştir.(Akbay, 1991: 37).

Osmanlı Devleti, daha sonra Balkan savaşları sırasında İngiltere'den Rusya'yı bu savaşa engel olması için ikna etmesini istemiştir. Ancak İngiltere Balkan savaşlarının Avrupa meselesi haline gelmesini istemediği için Osmanlı Devleti adına savaşa girme düşüncesinde değildir. Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü koruma siyasetinden vazgeçtiği için, uzlaştırıcı ve tarafsız bir tutum sergilemiştir. Ayrıca Rusya, İngiltere ve Osmanlı yakınlaşmasını karşı çıkmış ve İngiltere'yi uzlaştırıcı politikadan vazgeçme konusunda ikna etmiştir. İngiltere Alman tehlikesine karşı Osmanlı Devleti'ni feda etmiş ve Rusya'ya yaklaşmıştır(Çetinkaya, 1995: 25-26).

Bulgaristan ile ittifak denemeleri. Balkan savaşları sırasında Edirne'nin geri alınması üzerine yapılan Osmanlı Devleti Bulgaristan görüşmeleri sırasında Bulgarlar ile bir ittifak yapılması düşünülmüştür. Ancak Bulgarlar her iki taraf içinde böyle bir ittifakın uygun olmadığını, birlikte hareket etmemelerinin menfaatleri gereği olduğunu söylemişlerdir. Rusya'nın nüfuzu ve Bulgaristan'ın iç siyaseti böyle bir durumu gerekli kılıyordu. Romanya'nın tarafsızlığı sağlanmadan, Osmanlı Devleti ile bir ittifaka Bulgaristan yanaşmamıştır(Çetinkaya, 1995: 26).

Enver Paşa'nın Bulgaristan'ın durumuna ilişkin değerlendirmesi de önemlidir. Çünkü Bulgaristan'ın aynı safta yer alması kesinleşmedikçe Berlin - Viyana - İstanbul bağlantısının kurulabilmesi mümkün görülmemiştir. Bunun yanı sıra karşı tarafta yer alabilecek bir Bulgaristan, Edirne üzerinden İstanbul'un tehlikeye düşmesine yol açabilirdi. Bulgaristan İtilaf Devletleri safında yer alsaydı, kuşkusuz kendisine en kolay vaat edilecek topraklar Doğu Trakya olacaktı. Bu nedenle Talat Bey'in başkanlığında Sofya'ya gönderilen kurulun görevi de son derece önemliydi. Almanlar ise, resmen kendilerine katılmaya ikna edemedikleri Bulgaristan'ın ve hatta Romanya'nın da savaşa katılmaları için Osmanlı Devleti'nin bir an önce açıkça savaşa girmesini istemişlerdir. Bu kritik dengeleri iyi anlamak için Balkanlardaki Osmanlı toprakları üzerinde kurulmuş

olan ulusal devletlerin Türk topraklarını paylaşmak konusundaki rekabetlerini iyi bilmek gerekir. Rusya'nın da katkısıyla Balkanların tarihinde görülmeyen bir Balkan (Karadağ, Yunanistan, Sırbistan, Bulgaristan) İttifakı sağlanmış ve Trablusgarp Savaşı'nın verdiği cesaretle bu ittifaka giren devletler savaşa girerek Osmanlı Devleti'ni Midye-Enez hattına kadar itmişlerdir.(Keleşyılmaz, 1999:5).

Bulgarlara, Sırbistan karşısında yer almakla çıkarlarının daha fazla gerçekleşebileceğinin anlatılması bir hayli önemliydi. Bulgaristan'ın, karşı tarafta yer aldıkları takdirde, Yunanistan ve Romanya'dan da doyurulacağı yine doğal olarak gündeme gelmesi kaçınılmaz bir durumdu. Bunun aksine bir gelişmeyle Osmanlı Devleti karşısındaki grupta yer alması durumunda Bulgaristan'a, diğer ufak tefek sınır düzenlemelerinin yanı sıra Türk topraklarının vaat edileceği kesindi(Keleşyılmaz, 1999: 6). Bulgarlar hemen savaşa girmedikleri gibi Alman-Fransız ordularının çarpışmalarının ve hatta çok daha sonraki Çanakkale muharebelerinin sonucunu beklemişler ve bu arada çeşitli önerilere açık olmuşlardır. (Keleşyılmaz, 1999:7)

Yunanistan ile ittifak denemeleri. Yunanistan'da ise, İtilaf Devletleri'nin katıldığı bir askeri müdahaleyle Kral tahtından indirilerek Venizelos işbaşına getirilmiş ve böylece bu ülke de İtilafçıların yanında savaşa girmiştir. Teklifler, vaatler, ısrarlar ile ikna edilemeyen Yunan Kralı'nın başına gelenler benzer veya farklı bir şekilde büyük güçlerin arasında ve stratejik açıdan önemli noktalarda bulunan diğer devletlerin karşı koymaya kalkışabilecek yöneticilerinin de başına gelebilirdi. 1914 yılı Nisan ayında Almanya Osmanlı Devleti'ne Yunanistan ile bir ittifak yapılması konusunda teklifte bulunmuştur. Yunanlıların adalar üzerindeki Osmanlı hâkimiyetini kabul etmeleri şartı ile Yunanlılar ile savunmaya dayalı bir ittifak hakkında düşüncesi sorulur ve Osmanlı Devleti bunu olumlu karşılar. Said Halim Paşa ve Venizelos'un bu konuya şekil vermeleri konusunda anlaşmaya varılmıştır. Ancak Birinci Dünya Savaşı'nın çıkması bu görüşmelerin yarım kalmasına neden olmuştur(Bilsel, *C.I, 1932: 137*).

Fransa ile ittifak denemeleri. Haziran 1914'de Cemal Paşa Fransız donanmasının manevralarında bulunmak üzere Fransa'ya davet edildiği zaman kendisine Yunanistan ile askıda bulunan adalar meselesinin çözümü ve uygun ortam bulursa da Fransa'ya Osmanlı adına ittifak teklif etme yetkisi verilmiştir. Cemal Paşa'da bu konuyu Paris'te Hariciye Nezareti Siyasi İşler Müdürü Monsieur de Margurie'ye açınca şu cevabı alır: "...sizinle siyasi bir ittifak veya bir anlaşma yapabilmemiz için müttefiklerimizin buna muvafakat etmesi lazımdır ki bunun lazım olup olmayacağı şüphelidir..."(Cemal Paşa, 1977: 140). Bu cevaptan da anlaşıldığı üzere Fransa ittifak teklifimizi reddetmiştir.

Ağustos'ta İngiltere, Fransa ve Rusya elçileri Sadrazam Said Halim Paşa'yı ziyaret ederek Osmanlı Devleti savaşın sonuna kadar kesin olarak tarafsız kalırsa onun toprak bütünlüğünü koruyacaklarını hükümetleri adına sözlü olarak vaat etmişlerdir. Pek de ciddi dayanağı olmayan üç devlet adına ortaklaşa olarak Büyükelçiliklerince verilmiştir. Bu tarihlerde Rusya Kafkasya'da Osmanlı yığılmasından, Karadeniz'de de Goeben ve Breslau zırhlılarının yapabilecekleri herhangi bir faaliyetten çekinmiştir(Mutlucağ, 108).

Sadrazam Said Halim Paşa Üçlü İtilaf devletlerinin verdiği güvence onlardan sağlanabilecek menfaatler konusunda bu devletlerin büyükelçilikleri ile görüşmeye Cavit Bey'i görevlendirmiştir. Cavit Bey'de Üçlü İtilaf devletlerinden Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğüne dair her bir devlet tarafından herkese karşı yazılı bir güvence verilmesini ve Türkiye'ye iktisadi bağımsızlık tanınmasını kapitülasyonların kaldırılmasını istemiştir.(Çetinkaya, 1995: 43).

Böylece, kapitülasyonlar meselesi ortaya atılmıştır. Fakat o zamanlar Paris'te hâkim olan fikir, iktisadi imkânlar hakkındaki görüşler iken Londra'da ise, savaştan önce İngiltere'nin ilgilendiği arazi meselelerinin İngiltere lehine çözümü düşünülmüştür. İngiliz ve Fransız başkentlerindeki hesaba göre, savaştan sonra Rusya'da zayıflayacak ve küçük Asya'da Batı devletleri için daha elverişli koşullar meydana gelecektir. Bu nedenledir ki kapitülasyonların kaldırılması ve Türkiye'ye tam bir iktisadi bağımsızlık verilmesi gerek Paris'te gerekse Londra'da kabul görmeyecektir(Mutluçağ, 1972: 111).

Ağustos ayı sonunda üçlü itilaf elçileri hükümetlerinden aldıkları talimat uyarınca Sadrazam Said Halim Paşa'ya şu belgeyi vermişlerdir:

Aşağıda imzaları bulunan Fransa, Rusya ve İngiltere Büyükelçileri, Babiâli bu sırada Avrupa'yi ikiye ayıran savaş boyunca kesin bir tarafsızlığı muhafaza etmeyi garanti ederse kendi hükümetleri adına Osmanlı topraklarının bütünlüğünü garanti etmeye ve Osmanlı Hükümetinin ekonomik ve adli alanda kendisinden isteyebileceği yönleri dostça bir anlayışla incelemeye hazır olduklarını bildirmişlerdir.

Ancak İngiltere Büyükelçisi o gün hükümetinden aldığı bir emir üzerine bu belgeye "*Osmanlı topraklarının*" kelimesinden sonra "*bu günkü savaştan faydalanmaya kalkışacak her hangi bir düşmana karşı*" cümlesini koydurmuştur. Bu husus Rus ve Fransız elçileri tarafından da tereddütsüz kabul edilmiştir.

Batılı devletlerin Osmanlı üzerindeki Emelleri. 30 Mayıs 1913'de Londra'da Osmanlı Devleti ile Balkanlı bağlaşıkları arasında imzalanmış olan barış antlaşması Midye-Enez hattını sınır Kabul etmiştir. Bu akibet gerçekleşmeden önce dahi, başka ve daha önemli bir mesele ortaya çıkmıştır. Buda Osmanlı devleti'nin Asya'da kalan topraklarının paylaşılması meselesidir.(Bayur, C.II, 1991: 1).

Esasen Osmanlı topraklarını paylaşmak düşünce ve istekleri daima mevcut olup kah uyku halinde olup, kah canlanmaktaydı. Osmanlı Hükümeti tam bir anlayışsızlıkla bu istekleri canlandırmakta önemli bir rol oynayacaktır. Özellikle İngiltere ve Almanya'dan uzmanlar getirerek onlara geniş yetkiler vererek kendini diğer devletlerin ihtiraslarından koruyabileceğini sanmıştır. Hâlbuki iş tersine bir istikamet alacak ve öbür büyük devletlerde birer pay almaya kalkışınca genel bir paylaşımın temelleri atılmıştır.(Bayur, 1991: 2).

Bilindiği gibi yeni yerler ele geçirmek işinde sömürgeci büyük devletler bazı esaslar gözetir ve kendileri lehinde bir "hak" kavramı ileri sürerler. Onların saygı gösterdikleri esasların başlıcaları şunlardır:

Bir büyük devlet bir yerde birşey kaparsa öbürlerinin eli boş kalmamak "hakkı" vardır.

Herkesin payı arasında az çok bir denklik payı olması bu "hakkın" gereğidir. Devletlerin herbiri "hakkını" kendine en yakın coğrafi bölgeden almalıdır. Büyük devletlerin bu paylaşım içinde birbirlerine karşı baskın biçimde davranmayarak

önceden anlaşmalar yapımları ve böyle bir barış için tehlikeli gerginlikler doğmasını önlemeleri faydalıdır.

Bu devletler, aralarındaki paylaşma anlaşmalarını, elden geldiği kadar örtülü bir biçimde, kendisinden pay koparılan devlete –Osmanlı Devleti- kabul ettirmiş olmaları ve bu payı teşkil eden yerlerde imkân dairesinde yalnız kenndilerinin demiryolu, maden vs. imtiyazı almaları az çok usuldendir. Bayur, 1991: 2).

Rusya, Boğazlar'a resmen egemen olmak ayrıca Doğu Anadolu'yu elde ederek İskenderun'a inmek istemiştir. İngiltere, Basra Körfezi'ni, Şattülarap'ı Hindistan'ın bir parçası olarak kabul ediyor, Hint yolu ve Süveyş Kanalının güvenliği bakımından da Filistin'e el atmak istemiş, Fransa, Suriye ve Kilikya'ya göz koymuştu.(Akbaş, 1991: 32).

Almanya, Türkiye'yi hayat sahası, Hint Denizi ve Asya'ya ulaştıran bir köprü olarak görüyordu. Avusturya'nın kendi çıkarına ve Balkanlardaki siyasi olayların aldığı şekle göre Türkiye'de ki emelleri değişik olmuştu. Berlin antlaşmasından sonra Balkanlarda Slav birliği kurarak buradaki topraklara sahip olmayı düşünürken, Balkan savaşlarından sonra Osmanlı üzerinde bir emeli kalmamıştır.(Akbaş, 1991: 33).

İtalya'nın Ege Bölgesinde ve Antalya'da gözü vardı. Esasen Osmanlı Devleti'nin dağılmasını sorun olarak gören büyük devletler 1913'te Osmanlı'nın Asya'da kalan topraklarını paylaşmış durumdadır.(Akbaş, 1991:34).

Türk-Alman İttifakı (Osmanlı Alman ilişkileri). Osmanlı Devleti, Rus savaşı yenilgisinden sonra 1878 Berlin antlaşmasını imzalamıştır. Bu anlaşmaya göre, Avrupa devletlerinin Osmanlı Devleti'nin siyasal bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü korumaktan vazgeçtikleri görülmüştür. II. Abdülhamit'in İngiltere'ye olan güvensizliği burada açıkça ortaya çıkacaktır. Ülkedeki Jön Türk muhalefetinin, İngiltere tarafından desteklendiğini düşünen Sultan, anılarında "İngilizlerin her vesileyle Jön Türkleri tutmaları şayan-ı dikkattir" demiştir(Sultan Abdülhamit, 1984:122).

Abdülhamit'in politikasının önemli bir boyutu da devletin Müslüman bölgelerini elinde tutabilmektir. İngilizler ise, yeni politikalarıyla Müslüman bölgeleri hedefleyerek, Arap kabilelerini arka arkaya isyana teşvik etmiştir (Ülman, 1972: 144). Abdülhamit'in, Fransa, Avusturya, İtalya gibi diğer büyük devletlere de güvensizlik duymasının haklı nedenleri vardır. Fransa'nın Tunus'u işgal etmesi, Rusya'nın Balkanlar ve Boğazlar, Avusturya'nın Balkanlar, İtalya'nın Osmanlı Afrika'sı üzerindeki emelleri bellidir(Sultan Abdülhamit, 1984: 138).

Oysa Almanya'nın sömürgeleri arasında Müslüman toprağının olmaması önemli bir unsurdur. Öte yandan İngiltere başta olmak üzere Avrupalı devletler, Müslüman unsurları devletten koparmak için, kışkırtıcı davranışlarda bulunurlardır. Almanya ise bu tür davranışlardan uzak durup güven verici hareketlerde bulunmuştur. Osmanlı Devleti de Alman sermayesinin ve siyasi gücünün ülkeye girmesi için davetkâr bir tutum içindedir.(Sultan Abdülhamit, 1984: 180–181).

Birliğini geç sağlayan Almanya için Dünya'nın başka yerlerinde ticaret ve sömürge kapıları mevcut değilken, Almanya sermayesi ve sanatı için Bağdat hattı tek hayat sahası ve çok önemli bir alandır. Fransa ile Alsas Loren meselesi

nedeniyle rekabete girmiş olan Almanya, Fransa'ya mukabele edecek donanma teşekkülüne kanaat etmeyip İngiltere ile rekabet edecek bir donanma inşa etmeyi düşünmektedir. Bu düşüncesini Bağdat hattı ile gerçekleştirirse İngiltere'nin dikkatini çekmeden halledebilecektir.(Ahmet İzzet Paşa, 16).

İttifakı hazırlayan gelişmeler. Osmanlı Devleti'nin ittifak denemeleri neticesiz kalmıştır. Bunun nedeni gizli paylaşım projeleridir. Çünkü I. Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan bir belge Osmanlı Devleti'nin kesin tasfiyesinin savaştan evvel İtilaf Devletlerince konuşulduğu açıkça ortaya çıkaracaktır(Menteşe, 1985:188).

Osmanlı için ittifak yapılabilecek tek devlet Almanya kalmıştır. Almanlar çıkabilecek bir dünya savaşı ihtimaline karşı Osmanlı Devleti ile ittifak yapmayı düşünüyorlardı. II. Wilhem, İstanbul'u ikinci ziyareti sırasında II. Abdülhamit'e bu konu ile ilgili olarak fikrini açmıştır. Almanya ve Avusturya kendi menfaatleri bakımından kuvvetli bir Osmanlı'ya ihtiyaç duymuş ve elerinden geldiğince destek olmaya çalışmıştır. Ancak iç istikrardan mahrum bulunan, her tarafta türlü türlü sorunlarla karşılaşan Osmanlı ile ittifaka girmek riski göze almak olduğu için bu devletler işbirliği konusunda kararsız kalmışlardır.(Yalman, C.I, 1970: 213).

Jön Türkler Almanlarla ilk ittifak teklifini Eylül 1913'te yapmışlardır. Ancak Alman Büyükelçisi verdiği cevapta; "*Türkiye ittifak kabiliyetine hazır olmadığı cihetle keyfiyetin hükümetçe tecile uğradığını*" söylemiştir.(Çetinkaya, 1995: 28).

Alman İmparatoru II. Wilhem teklifin reddedilmemesini açık kapı bırakılmasını söylemiştir. Türkiye'yi pahalı bir müttefik olarak gören Almanya ne olur ne olmaz düşüncesiyle Osmanlı Devleti'ni oyalama politikası takip etmişlerdir. Mart 1914'de Alman Genelkurmay Başkanı Avusturya Genelkurmay başkanına bu konu ile ilgili olarak görüşlerini şöyle dile getirmiştir:

"Türkiye askeri bakımdan sıfırdır. Askeri heyetimizin raporları tamamen ümit kırıcıdır. Ordu, anlatılması güç bir durumdadır. Türkiye'den daha önce hasta adam diye söz edildiğine göre, şimdi ölen adamdan söz edilmesi gerekiyor. Artık yaşama gücü kalmamıştır. Kurtarılması olanaksız ve can çekişme halinde bulunuyor. Askeri heyetimiz, şifasız bir hastanın ölüm döşeği başında bulunan doktorlara benziyor."

Von Moltke 18 Mayıs 1914 tarihli muhtırasında da şöyle diyordu: *"...Yakın gelecekte Türkiye'yi üçlü ittifakın ya da Almanya'nın yararına hesaba katmak tam bir yanılığ olacaktır"*(Çetinkaya, 1995: 29).

Her iki görüşte Türkiye'nin kolay yutulacak bir lokma olarak algılandığını gösterir. Almanlar, I. Dünya Savaşı'nın başlamasına bir ay kalana kadar dahi aynı düşüncedediler. Alman büyükelçisi Wangenheim, İstanbul'dan 18 Ekim 1914'de Alman Dışişlerine çektiği bir telgrafta: "*Osmanlı Devleti müttefik rolüne asla layık değildir. Bu hükümet müttefiklerine hiç bir fayda sağlamaz, ancak müttefiklerinin yükünü arttırır*" demiştir.(Mutluçağ, 1972:94).

Alman devlet adamları bir kısmı Türkiye'yi istemezken diğer bir kısmı bu ittifakın Almanya'nın Balkanlarda yükünü hafifleteceğini düşünmektedir. Alman siyasilerin her ne kadar Türklerin ittifaka alınması halinde Türkiye'nin Ermenistan'daki Rus kuvvetlerine karşı Almanya'dan yardım istemesi endişesi kaplıyorsa da buna karşılık Boğazların kapanması, ittifak devletleri için büyük yararlar sağlayacaktır. Çünkü böylece Rusya'nın müttefiklerle ulaşımı kesilecek,

dolayısıyla savaş uzayacaktır. Bu süre içinde de Türkiye Asya'sındaki hazırlıklar bitirilecektir. Bu düşüncelerle Alman diplomasisi tutumunu değiştirmek zorunluluğunu duymaya başlayacaktır. Ama Avusturya Sırbistan'a ultimatom verene kadar, Alman siyasetleri Türkiye ile bir ittifaka girmeyeceklerini tekrarlayıp duracaktır(Mutluçağ, 1972: 94).

Türk- Alman anlaşmasının imzalanması; Avusturya'nın Sırbistan'an kesin uyarı verdiği tarihte Alman devlet adamları, Türk -Alman ittifak meselesini tekrar düşünmeye başladılar. İstanbul'daki Alman Büyükelçisi Wangenheim, Sadrazam Said Halim Paşa'ya "*Alman hükümeti namına size ittifak teklif ediyorum*" (Karabekir, 1994: 74) diyerek Almanya'nın düşüncelerini açıkça ortaya koymaktadır. Bu tekliften sonra Said Halim Paşa, Sultan'ın başmabeyincisi Ali Fuat Bey'i Sultan Reşad'a göndererek ittifak için Sultan'ın onayını almıştır.(Türkgeldi, 1951:114).

Osmanlı üst düzey yöneticilerinden sadece Sultan Reşad, Said Halim Paşa, Melis-i Mebusan reisi Halil Mentеше, Dâhiliye Nazırı Talat Paşa ve Harbiye Nazırı Enver Paşa bu ittifaktan haberdardır. Padişah'ın bu ittifak hususunda görüşlerine başvurduğu Halil Mentеше; Daha evvelki başarısız ittifak denemelerinden sonra bu ittifakı gerçekleştirebilirse memlekete büyük hizmeti olacağını padişaha söylemiştir. (Menteşe, 1985: 187) Talat Paşa gizli ittifak hakkında hatıralarında şunları yazar;

"Bu sırada Sadrazam Said Halim Paşa bir gün sefir Von Wangenheim'in Almanya'nın Türkiye ile müsavi şartlar hakkında bir ittifak akdetmek istediğini kendisine açmış olduğunu bize bildirmek üzere Enver Paşa'yı ve Halil Bey'i ve beni yanına çağırdı. Bizim noktai nazarımızı sordu. Hepimiz şu kanaatteydik ki mevcudiyetimizi muhafaza için Türkiye'nin böyle bir Avrupa devleti ile ittifakı elzemdir. Türkiye ancak ilim sanat, sanayii ve ticaret bakımından bu derece ilerlemiş bir devletin yardımı ile kendi mevcudiyetini ve terakkisini temin edebilir... Sadrazam bu meseleyi gizli tutmamızı rica etti. Henüz resmi ve muayyen teklif olmadığından diğer arkadaşlara hiçbir şey söylememesini istedi. Biz derhal bu teklifin bir harp tehlikesinden doğmuş olduğunu anladık... Bizim düşüncemiz, bir umumi harbin çıkmayacağı ve bu ittifaka girmekle devletimizi her türlü tehlikeden korumuş olacağı merkezinde idi (Bolayır, 1946:24)."

Almanların ittifak anlaşması imzalanmasından önce üzerinde önemle durdukları bir konu, Alman subaylarının Osmanlı ordusunda etkili bir görev almalarıydı. Wangenheim, 27 Temmuz, Alman Başbakanı 1 Ağustos tarihli telgraflarında bunun önemli bir anlaşma şartı olduğunu belirttiler. Konu ile ilgili görüşmeler Enver Paşa, Liman Von Sanders ve Wangenheim arasında yapılır. Sanders görüşmelerin sonuçlarını hatıralarında şöyle anlatır:

"Eğer askeri heyet Türkiye'de kalırsa ve Türkiye de savaşa girerse, Alman subayları savaşın yürütülmesinde gerçekten etkili olacak makamlara getirilmelidirler, dedim. Bunun üzerine askeri heyet hakkındaki bu teklif tereddüde yer bırakmamak için Fransızca olarak şu şekilde ifade edildi: (influence effective sur la Conduite generale de l') 'ordunun genel yönetiminde etkili nüfuz" (Liman Von Sanders, 1968:37)."

Bu ifadeler anlaşma şartlarının ne kadar ağır olduğunu açıkça gösterir.

Türk - Alman anlaşmasının maddeleri. Antlaşmanın şartları Almanya tarafından kabul edildikten sonra 2 Ağustos 1914'te gizli savunma ittifakı

anlaşması imzalanmıştır(Çetinkaya, 1995: 35). Her iki devlet, Avusturya-Macaristan ile Sırbistan arasındaki anlaşmazlıkta tarafsız kalacak, Rusya, Avusturya- Macaristan aleyhine fiilen askeri tedbirlerle müdahale ederek, Almanya'nın savaşa girmesini zorunlu kılarca, bu husus Türkiye'nin savaşa girmesi için geçerli bir sebep sayılacak, Savaş halinde Alman ıslah heyeti Türkiye emrinde kalacaktır. Buna karşılık Türkiye'de ıslah heyetine, Harbiye Nazırı ile ıslah heyeti reisi arasında doğruca kararlaştırılan esaslara dayanarak ordunun sevk ve idaresi hususunda fiili bir nüfuz vermeyi temin eder. Bir tehlike anında Almanya Osmanlı topraklarını savunmayı taahhüt eder, Her iki imparatorluğu şu anda ki savaştan doğacak ihtillere karşı korumak amacıyla imzalanmış olan bu anlaşma aşağıda imzası bulunan temsilciler tarafından imzasını takiben yürürlüğe girecek ve karşılıklı taahhütlerle 31 Aralık 1918 tarihine kadar hükmünü devam ettirecektir,

Yukarıda tespit edilmiş olan tarihten 6 ay evvel her iki taraftan herhangi biri tarafından bir ihbar yapılmadığı takdirde antlaşmanın hükmü yeniden beş sene yürürlükte kalacaktır, Bu andlaşma haşmetlü Almanya İmparatoru ile Prusya kralı hazretleriyle, Osmanlı devleti tarafından tasdik edilecek ve tasdikli nüshaları imza tarihinde itibaren bir ay zarfında teati olunacak, Bu andlaşma gizli tutulacak ve ancak iki tarafların anlaşmasıyla yayınlanabilecektir.(Karabekir, 1994: 75-76).

Bu andlaşma kabineye ancak 4 Teşrinievvel 1330 (17 Ekim 1914) tarihinde getirilir ve Sadrazam Said Halim Paşa, Şeyhülislam Hayri Efendi, Harbiye Nazırı Enver Paşa, Dâhiliye Nazırı Talat Bey, Adliye Nazırı İbrahim Bey, Bahriye Nazırı Cemal Paşa, Maliye Nazırı Cavit Bey, Bayındırlık Nazırı Çürüksulu Mahmut Paşa, Ticaret ve Ziraat Nazırı Süleyman Elbüstani Bey, Posta Telgraf Nazırı Oskan Efendi ve Maarif Nazırı Şükrü Bey tarafından imzalanmıştır(Aydemir, C.II, 1971: 119). Osmanlı Devleti'nin sonunu ve Milli Türk tarihinin başlangıcını simgeleyen Türk Alman İttifakı anlaşması ile ilgili olarak Enver Paşa, Amerikan elçisi Henry Morgenthau'ya;

"Türkler ve Almanlar yalnızca hatır uğruna ittifak anlaşması yapmış değiller biz onlarla birlikteyiz. Çünkü ilgi alanımıza giriyorlar, onlar da bizimle birlikteler çünkü bizde onların ilgi alanına giriyoruz. Almanya fayda gördüğü sürece Türkiye'yi destekleyecektir. Aynı şekilde Türkiye'de fayda gördüğü sürece Almanya'yı destekleyecektir" demiştir(Çetinkaya, 1995: 38).

Birinci Dünya Savaşı

Osmanlı Devleti'nin Savaşın Başındaki Tavrı

Osmanlı Devleti savaş başladığı zaman tarafsızlığını ilan etmiştir. Saraybosna hadisesi sırasında Meclis-i Mebusan açıktır. Haber bir gün sonra Meclis-i Mebusan ve Meclis-i Ayan'da duyurulur. Herhangi bir konuşma yapılmamıştır. Almanya ile ittifak yapıldığı gün Meclis-i Umumi beş aylık bir ara tatiline girmiştir. (Çetinkaya, 1995: 39).

1914 yılında başlayan tatiller sayesinde hükümetler geniş yetkilere sahip olmuşlar ve sonradan meclisin onayına sunulmak üzere geçici kanunlar çıkarmışlardır. Bu kanunlar padişah ve hükümete, iki yıla yakın parlamento kontrolünden uzak, özgür hareket etme imkânı vermiştir. Buda iktidar

mekanizmasının ve devlet idaresinin, küçük bir heyetin kararlarına bırakmıştır.(Çetinkaya, 1995: 40).

İttihat ve Terakki liderleri kendilerine bağlı çoğunluk sayesinde istedikleri süre sıkıyönetim ilan etmişlerdir. Uzun zaman çoğunluğun itaatini sağlamak için en büyük tehdit vasıtası olan Mebuslar Meclisini fesh etme yoluna gitmişlerdir. Uzun zaman meclissiz iş başında kalan liderler, kanun hükmünde kararnamelerle yönetmişler, istenilen kanunları istedikleri çoğunlukla çıkarmışlardır. " *Yok kanun, yap kanun*" ilkesi ile hareket etmişler ve birkaç liderin hâkimiyeti altında kalmış bir siyasi partinin örneğini vermişlerdir. En güzel delil de birkaç liderin kararıyla I. Dünya Savaşı'na girilmiş olunmasıdır(Tunaya, 1959 :25).

Almanya ile anlaşmanın imzalandığı gün genel seferberlik de ilan edilmiştir. Bu konu hükümetçe görüşülüp karara varılmadan hatta ordunun Başkomutanı bulunan padişahın iradesi alınmadan yapılmıştır. Sonradan Enver Paşa sözlü irade alındığını ileri sürecektir. Devrin Maliye Nazırı Cavit Bey, seferberliğin ilanından on dört gün sonra haberi olduğunu söyler. Genel seferberlik süresince sıkıyönetim de ilan olunmuştur4(Karabekir, C.I, 1994: 154).

7 Ağustos 1914 tarihinden itibaren basın, telgraf ve haberleşmenin sansür edileceği Başkomutanlık Vekâletince bildirilmiştir. Talimata uymayanların Divan-ı Harbi Örfi'ye sevk edilecekleri de eklenmiştir. Buna göre hiçbir gazete ve ajans çıkmayacak, kurulmayacak, gazeteler hiçbir şekilde ek sayı ve ilaveler yapmayacak, her gazete günde bir kez çıkacak, ajanslar sansür edilmeyen haberleri yayınlamayacak, içte ve dışta telgraflaşmak sadece Türkçe, Arapça ve Fransızca, dilleri ile olabilecektir. Sansür edilecek konulara gelince: Osmanlı ordu ve donanması ilgili haberler, ülkenin iç ve dış politikası, yabancı diplomat ve konsololar, ülkenin mali ticari durumu, Osmanlı ve yabancı gemilerin gidiş gelişi, imzasız makale, gizli adresler, şifreli teller, içeride ve dışarıda kötü tesir yapabilecek haberler olarak özetlenebilir(Karabekir, C.I, 1994: 150-170).

Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşına Girişi

18. Yüzyılda bir Avrupa devleti haline gelen Rusya, geleneksel politikası haline gelen Boğazları ve İstanbul'u ele geçirme arzusunu gerçekleştirmek için her fırsattan yararlanma yoluna gitmiştir. Bu isteğin Balkan devletleri tarafından engellenmesi onu yıldırılmayacaktır. 1908'de Rus Dışişleri Bakanı Izlovsky Boğazlar meselesinin çözümünde İngiltere'nin direnmesi ile karşılaşmıştır. 1909'da İtalya'nın Trablus'u işgaline karşılık Boğazların Rusya lehine çözümü için İtalya'dan destek almıştır. 1911 Trablusgarp Savaşı sırasında Rusya'nın yanında Almanlar dahi yer almıştır. Ama İngiltere'nin direnmesi, Rusya'nın bu isteğine engel teşkil etmiştir. 1912 Balkan savaşı sırasında Rusların Anadolu yakasına asker çıkarmaları yine İngiltere'nin direnişi ile engellenmiştir. 1913 Kasım'ında Boğazlar meselesini lehine çözmek için kurulan komisyon, İstanbul ve Boğazların bir baskınla işgal edilmesi esasları üzerinde çalışmalara başlayacaktır(Karabekir, C.I, 1994: 91).

Rusların Karadeniz kıyılarındaki kolordularını seferber ettiklerini Karadeniz'deki Rus donanmasına takviye amacıyla muharip gemileri ve denizaltıların yapıldığı, gönüllü nakliye filolarının çoğaldığını, Kafkasya'da şose ve demiryolları yapım ve faaliyetlerinin bulunduğunu, 1913 ve 1914 'de terhis edilmesi gereken askerleri Rusya'nın tekrar silâh altında bıraktığı, Fransa'dan iki

buçuk milyar borç alındığı, fabrika ve tezgâhlarda hızlı bir şekilde savaş malzemeleri yaptığı tespit edilmiştir(Karabekir, C.I, 1994 :125). Bu nedendir ki Boğazların korunması Osmanlı Devleti'ni en çok meşgul eden konulardan biri olmuştur. Bu sırada Alman sefiri Wangenheim, Avusturya donanmasını Adriyatik'te kalmayarak Boğazlara gelmesini, böylece Boğazların korunmasının sağlanabileceğini ortaya attı. Sadrazam Said Halim Paşa'nın ve Enver Paşa'nın onayı ile bu donanmanın veya deniz altının bir an önce Türkiye'ye gönderilmesi konusu gündeme getirilmiş ve Avusturya'ya bu konuda istekte bulunulmuştur. Ancak Avusturya kendi sahillerinin güvenliğini ileri sürerek bu fikri kabul etmemiştir(Sabis, C.I, 1990: 221).

Osmanlı Devleti'nin seferberlik ilan ettiği sırada, İngiltere'nin, Osmanlı Devleti'nin ismarladığı Sultan Osman ve Reşadiye gemilerine el koyduğu görülmüştür. Son taksidi bile ödenen Sultan Osman dretnot'una ne Türk bayrağı çekilmiş ne de gemilerin bedeli İngilizlerce Osmanlı Devletine geri ödenmiştir. İngiltere bu kararı verdiğinde ne seferberlik ne de savaş ilan edilmişti. Osmanlı Devleti'nde bu yüzden hiddet ve öfke uyanmıştır. Osmanlıların bu ruh hali Almanlar tarafından derhal değerlendirilmiştir. Osmanlıya emrivakiler karşısında bırakmak için ellerine fırsat geçmiştir. Bu sıralarda Almanya'nın Akdeniz filosu komutanı olan Amiral Souchon komutasında bulunan Goeben ve Breslau Fransa'nın Kuzey Afrika'dan asker sevkıyatını önlemekle görevlendirilmiştir. Alman-İngiliz savaşı başladığı zaman Akdeniz'deki üstünlük İngiltere'nin elinde olduğu için, bu gemilerin Akdeniz'de tutunması mümkün değildir. Bunlara Cebel-i Tarık yolu kapanmıştır. Otronto Boğazı da İngiliz filosunca tutulmuş olduğu için Avusturya'ya sığınması imkânsızdır. Öte yandan Alman Büyükelçisi Wangenheim'in Goeben ve Breslau'nun Türk donanmasına karşı kullanılması düşüncesini reddeden Kayzer, Türk - Alman ittifakı imzalanınca Goeben ve Breslau'nun İstanbul'a gitmesi için emir verilmiştir(Çetinkaya, 1995: 47).

Wangenheim Berlin'e çektiği telgrafta; Alman ve Avusturya gemilerinin hiçbir zorlukla karşılaşmadan geçebileceklerini, çünkü gerekli iznin Enver Paşa tarafından Çanakkale Askeri makamlarına verildiğini, Sadrazamın ise Bulgaristan'la henüz durum düzelmeden böyle bir emrin verilmesinden kaygılı olduğunu bildirmiştir. Hâlbuki Sadrazam Divan- Ali'deki sorgulamasında bu gemilerin harekâtından haberi olmadığını söylemiştir(Said Halim Paşa, 1991 :316).

8-9 Ağustos gecesi Alman askeri heyet başkanı, Enver Paşa'nın izni olduğunu bildirerek, Çanakkale müstahkem mevki komutanı Weber Paşa'ya gönderdiği telgrafta: Goeben ve Breslau'nun Çanakkale Boğazı'ndan içeri girmelerine yardımcı olmasını istemiştir. Ancak müstahkem mevki, başkomutanlık emrindedir. Başkomutan vekilinin emriyle gemiler boğazdan içeri girmişlerdir. 10 Ağustos 1914'te boğaz komutanlığı gemilerin Çanakkale Boğazı'ndan içeri girdiğini bildirmiştir(Akbay, 1991: 194).

Goeben ve Breslau'nun boğazdan içeri girmesinin ertesi günü Akdeniz Boğazı komutanlığına gönderilen emirde Alman ve Avusturya savaş gemilerinin dışında hiçbir savaş gemilerine Boğazlardan geçişlerine izin verilmeyeceği, ancak ticaret gemilerine izin verileceği bildirilmiştir. Bu izin de şarta bağlanmıştır.

Ticaret gemileri Boğazdan çıkabilmek için İstanbul Liman Reisliği'nden izin belgesi alacaktır(Akbaý, 1991: 195).

Talat ve Cemal Paşa ile Halil Bey hatıralarında gemilerin Çanakkale Boğazı'ndan içeri girmeleri konusunda sadece Enver Paşa'nın haberi olduğunu yazarlar. Hâlbuki gemilerin Çanakkale Boğazı'ndan içeri girebilmesi için yapılan yazışmalardan anlaşıldığı üzere Sadrazamda bu konudan haberdardır(Akbaý, 1991: 196). 11 Ağustos gecesi Sadrazam'ın yalısından yapılan ve Osmanlı Devleti'nin savaşa geç veya uygun şartlarda girmesini görüşüldüğü toplantıya Talat, Cavit, Cemal ve Halil Bey'ler katılmışlardır. Toplantıya geç gelen Enver Paşa toplantıdakilere "*bir oğlumuz dünyaya geldi*" dedikten sonra bir müttefik devlete ait iki savaş gemisini tehlikeden korumak için Çanakkale Boğazı'nda içeri alma emrini verdiğini bunun sonucu olarak devletlerarası bir buhran durumu ortaya çıktığını belirterek bu toplantıda duruma çare bulunmasını istemiştir(Cemal Paşa, 1977: 159).

Tarafsızlık ilkesine göre bu gemilerin 24 saat içerisinde Türk sularından çıkarılması ve ya bütün silahlarda tecrit edilmesi, bir limanda bekletilmesi gerekiyordu. İtilaf devletleri bunun hemen yapılmasını istemiş ve Osmanlı Devleti zor bir siyasi mesele karşısında kalmıştı. Cavit Bey;

"Görüşmeler sonunda geminin ya silahlarını teslim etmesini, ya da çekip gitmesine karar verildi. Fakat Alman Büyükelçisi Wangenheim, imparatorun gemilerinin silahları alınamaz, eğer yapacak olursak Ruslarla birleşip bizim parçalanmamıza çalışacaklarını söylemiş, biz kararımızda ısrar ettik, bize satmalarını da teklif edebilmeyi düşündük." demiştir.(Çetinkaya, 1995: 49).

Halil Mentese'nin ortaya attığı gemileri satın alma teklifi, en iyi hal çaresi olarak görülmüş ve Osmanlı Devleti bu gemileri satın aldığını fakat tarafsızlığının devam ettiğini bildirmiştir. İtilaf devletleri satış ilanını görmüşler, fazla ileri gitmeseler de mürettebatın değişmesini istemişlerdir. Ancak mürettebat değişmediği gibi yenileri gelmiştir. Satıştan sonra da Goeben "*Yavuz*", Breslau "*Midilli*" adını almıştır. Bu arada satış hakiki değil zahiriydi. Çünkü Wangenheim imparator donanmasına ait gemileri ancak parlamentonun onayı ile satabileceğini belirtmiştir(Mentese, 1985: 191).

Goeben ve Breslau'nun Boğaz'dan içeri alınması, İngiltere ve Rusya'yı rahatsız etmiştir. 12 Ağustos'ta Rus Büyükelçisi Giers hükümetine çektiği telgrafta: "*Bu gemilerin satın alınışı Türkleri yüreklendirdi, bu olayın sonuçları son derece ciddidir*" demiştir(Mutluçağ, 1972: 100).

Gemilerden Alman tayfası çıkarılmamıştır. Aksine yerine yenileri gelmiştir. Bu durumun ortaya çıkardığı sinirlilik üzerine İngiltere, bu gemilerin tayfalarının ve Alman subaylarının uzun müddet kalmaları halinde bu gemilerin düşman gemileri olarak kabul edeceğini, bu gemilere katılacak Osmanlı gemilerinin de Alman gemileri ile iş birliği halinde olduklarını ve Alman subaylarının tesiri altında kalarak hareket ettiklerini kabul edeceklerini bildirmişlerdir. Bunun üzerine Osmanlı Devleti İngiliz gemilerinin Akdeniz Boğazı girişini terk etmesi ve Osmanlı Devleti'nin gemilerin serbestçe dolaşabilmelerinin teminine kadar ihtiyaten Boğazın kapatıldığını ilan etmiştir(Çetinkaya, 1995: 51).

Birinci Dünya Savaşı'na girmeden önce Alman Genelkurmayı Osmanlı ordusunun fiili yardımını olmadan da galip geleceklerini ümit etmiştir. Osmanlı sadece Boğazları kapamalı ve Rusya'ya karşı Kafkasları koruması yeterlidir.

Ancak İngiltere'nin savaşa girme ihtimali arttıkça Alman Genelkurmayı bu düşüncesinden vazgeçmiştir. Hatta savaşa girer girmez Osmanlı'yı kendi yanlarında savaşa sokmak için zorlamışlardır. Alman Genelkurmay Başkanı Moltke'den Enver Paşa'ya gönderilen 10 Ağustos 1914 tarihli mektupta; Osmanlı Devleti'nin mümkün olduğunca Rus ve İngiliz kuvvetlerini sınırlarında bağlaması ve İslam ihtilalini gerçekleştirmek için ordularını Kafkasya ve Mısır'a göndermesi istenmiştir(Çetinkaya, 1995: 53).

4 Ağustos'tan beri elçi Wangenheim, gerek Sadrazam'ı gerekse Türk Genelkurmayı'nı savaşa sokmak için var gücüyle çalıştığı gibi, Alman Askeri Heyet başkanı Liman Von Sanders de bir an evvel Türkiye savaşa girmezse Türkiye'yi terk edeceğini söyleyerek tehditler savurmuştur(Cemal Paşa, 1977: 171).

Almanya şöyle düşünüyordu: Fransa kısa sürede bozguna uğrıtılacak, Ruslar ise zaten şaşkın, ne yapacaklarını bilmiyorlar; bozguna uğramaları an meselesi; Osmanlı Devleti seferberliğini tamamlamayı beklerse, ihtimal savaşa sona erecek, Türkler de önlerine çıkacak fırsatı kaçırarak, Rusya'nın paylaşılmasından ve diğer devletlerden pay almayacaklar. Ama savaşa girerlerse yeniden bir "*Devlet-i Muazzama*" olarak ortaya çıkacak ve ordu da Balkan hezimetini lekesini üzerinden silecektir.(Karabekir, C.I, 1994: 288).

Türk ateşemiliteri Cemil Bey'in, Enver Paşa'ya çektiği 4-12 Ağustos 1914 tarihli telgraflarında Almanya'nın bu vaatlerinden bahsettiği görülmektedir. Cemil Bey telgraflarında, Almanların Goeben ve Breslau'ı Karadeniz'e çıkarma arzusunda olduklarını, eğer Osmanlı savaşa girerse Romanya ve Bulgaristan da arkasından savaşa gireceğini, savaşta başarılı olunduğu takdirde Kafkasların Osmanlı'ya verileceğini ve Osmanlı donanmasını pekiştirme ve kıyı istihkâmlarını koruma konusunda ne gerekiyorsa yapacaklarını bildirmişlerdir(Akbay, 1991: 70).

Almanya, Goeben ve Breslau'ın Osmanlı donanmasına katılması ile Karadeniz'de üstünlük sağlandığını ve bu nedenle de Romanya ve Bulgaristan'ın da ittifaka katılacaklarını da iddia etmiştir. Ama buna karşılık Bulgarlar esaslı bir tarafsızlık iddiasında bulunmuştur. Romanya'da Rusya'ya karşı Avusturya ile müttefik olmasına rağmen tarafsızlık ilan edilmiştir. Keza İtalya'da ittifak devletlerinin ittifak teklifini reddetmiştir. Yunanlılar Venizelos idaresinde itilaf devletlerinin yanında Osmanlı Devleti'ne karşı savaşa girmeye hazırlanmaktadır(Çetinkaya, 1995: 55).

Osmanlı Devleti henüz seferberliğini tamamlayamamıştır. Her tarafta görülen savaşa girme hırsına karşılık Osmanlı ordusu teknik bilgiden yoksun ve tatbikata muhtaçtır. Türk Genelkurmayı Bulgarların, Osmanlı'nın yanında savaşa girmediği sürece Osmanlı Devleti'nin tek başına savaşa girmesini istememiştir. Bulgarlarla ittifak konusunu görüşmek üzere Dâhiliye Nazırı Talat Bey ve Meclis-i Umumi Reisi Halil Bey, 10-14 Ağustos tarihlerinde yapılan nazırlar toplantısında alınan karar gereği 15 Ağustos'ta Sofya'ya gönderilmişlerdir(Sabis, 1990: 250).

Talat ve Halil Bey'lerin Sofya'ya varmalarından sonra 16 Ağustos 1914'de Enver Paşa, Alman generalleri, Alman elçi ve ataşeleri bir toplantı yapmışlardır. Bu toplantı bir savaş meclisi toplantısı gibidir. Bu toplantıda Osmanlı Devleti savaşa girdiğinde Süveyş'e karşı bir saldırı yapılacak olursa, faydalı olup

olmayacağı tartışılmıştır. Alman deniz temsilcileri bu tasarıyı çok beğenmişlerdir. Liman Paşa ise Odesa ile Akkerman arasına Türk birliklerinden bir çıkarma yapılmasını istemiştir. Ancak çoğunluk Mısır'a bir sefer yapılmasını daha faydalı olacağına inanmaktadır. Bu düşüncelerle ilgili tartışmalar sürerken, Türk istihbarat şubesi ise duygusallıktan uzak kalarak askeri ve siyasi durumun iç yüzünü öğrenip bunu Türk Genelkurmay'ına ve Başkomutanlığa göstermeye çalışmış ve önlem alınması için çaba harcamıştır(Karabekir, C.I, 1994: 292).

Sofya'ya giden Talat ve Halil Bey'ler, Bulgar başbakanı ve diğer önemli kişilerle bir Türk - Bulgar ittifakı yapabilmek için görüşme yapmışlardır. Balkan savaşı sonunda Bulgarlar, Osmanlı Devleti'ne ittifak teklifi yapmışlar ancak bu girişimler sonuçlandırılmamıştır. Osmanlı Devleti "Bu görüşmeyi tekrar başlatmak Almanya yolunu açmak, Sırbistan'ı temizlemek için Bulgarlarla işbirliği yapmak gerekir" düşüncesiyle hareket etmiştir. Bulgaristan görüşmelerde bu teklifi reddetmemiş ancak önce Romanya'nın tarafsızlığını sağlamanın şart olduğunu ileri sürmüştür(Çetinkaya, 1995: 56). Bu görüşme gösteriyor ki, Romanya'nın tarafsızlığı sağlanmadıkça Bulgaristan Türk Bulgar ittifakına yanaşmayacaktır. Hayal kırıklığına uğrayan Talat ve Halil Beyler daha sonra Bükreş'e geçmiştir(Sabis, 1990: 266).

Romanya bu görüşmelere Yunanistan'dan da bir heyet çağırarak "Balkan ittifadı ve ittifakı" fikrini öne sürmüştür. 22 Ağustos'ta Türk Yunan heyetleri Balkan Savaşı sonucunda ortaya çıkan Adalar sonurunu görüştüğü gibi, Türk Romen görüşmelerinde de, Romanya'nın tarafsızlığı ele alınmıştır. Görüşmelerde Romanya, çıkması muhtemel bir Sırp- Bulgar savaşında tarafsız kalacağına dair yazılı bir teminat vermektan kaçınmasında, İngiltere ve Fransa'nın Romanya ve Yunanistan'da yaptığı propaganda etkili olmuştur. Görüşmelerden olumlu netice elde edilememiştir(Karabekir, C.I, 1994: 291).

15 Ağustos'tan itibaren Türk donanmasına kumanda etmeye başlayan Amiral Souchon 1914 Ağustos'unun sonlarına doğru Marmara'da iki günlük bir manevra yaptıktan sonra Türk genel karargâhına şu raporu göndermiştir.

"Türk bahriyelerini deniz tutuyor. Ölü gibi yatıyorlar. Çok fırtınalı olan Karadeniz'de ileride iş görebilmek için bunları denize alıştırmak lazım. Bunun için de bütün donanma ile Karadeniz'e çıkma müsaadesinin verilmesini rica ederim."

Aslında amiral Karadeniz'e çıkma niyetindedir. Bahaneyi biraz abartarak Osmanlı Devleti'ni zorlar. Amiral'in bu isteği iyi niyet gösterisi görülmele beraber, denizcileri deniz tutuyor iddiası gerçeği yansıtmamaktadır. Çünkü Karadeniz'de deniz tutacak kadar fırtınalar olmamıştır. Ama amirale yinede savaş hazırlıklarının engellenmemesi için, kısım kısım Karadeniz'e çıkma ve aynı gün eri dönme izni verilmiştir(Sabis, C.II, 1990: 59).

Eylül ayında meydana gelen gelişmeler

Ağustos sonlarında Alman ordularının Rus ve Fransızlara karşı kazandıkları zaferler, Almanların Osmanlı Devleti ile beraber hareket etmelerine vesile olmuştur. İşte bu nedenledir ki Alman baskılarının bir sonucu olarak Bulgarları, Osmanlı tarafına çekmek için askerler arası bir görüşmenin daha yararlı olacağı düşünülmüştür. Genelkurmay ikinci başkanı Hakkı Paşa ve demiryolu şube müdürü Refik Bey Sofya'ya gönderilmiştir. Osmanlı Devleti ne bu heyeti gönderirken ne de bu heyet döndükten sonra savaşa tek başına girme

tarafı değildir. Ancak Almanlar, Bulgarlar savaşa girmese bile Osmanlı Devleti'ni bir an evvel savaşa sokmak için baskı yapmışlardır(Çetinkaya, 1995: 59).

Heyet Sofya'ya vardığı gün, Almanlar Marn'da yenilgiye uğramışlar, 5 Eylül'de de İngiltere, Fransa ve Rusya tek başlarına barış yapamayacaklarına dair bir anlaşma imzalamışlardır. Bunu 7 Eylül'de her yana ilan etmişlerdir. Almanların Marn'da aldığı yenilgi Bulgarların memnuniyetsizliğine neden olunca görüşmelerden olumlu netice alınamamıştır(Sabis, 1990: 275).

18 Eylül'de Bulgaristan'dan dönen Hafız Hakkı Bey hazırladığı raporunda, Osmanlı Devleti'nin savaşa girmeden önce Bulgarlarla beraber hareket etmesini, Bulgarlar savaşa girmese hiç olmazsa İlkbahar'a kadar savaşa girilmemesini belirtmiştir(Karabekir, C.II, 1994: 311).

Gerek Hakkı Bey'in gerekse Alman amiral Souchon'un raporları, Almanların 11 Ağustos'tan beri yani Goeben ve Breslau'nun Çanakkale Boğazı'ndan geçtiği tarihten itibaren Osmanlı Devleti'ni savaşa sokma teşebbüslerini sonuçsuz bırakmıştır. Almanlar o zamana kadarki teşebbüsten şu gerçeği anlamışlardır: Türklerin Bulgarlar savaşa girmedikçe savaşa girmeye niyetleri yoktur. Karaya asker çıkarmaya cesaretleri de yoktur. O halde yapılacak tek şey vardır; O da Enver Paşa, Cemal Paşa ve Talat Bey'i ikna ederek savaşı donanma harekâtı ile çıkarmak(Karabekir, C.II, 1994: 314).

Amiral Souchon'a kısım kısım Karadeniz'e çıkma ve tatbikat yapma, aynı günde geri dönme izni verildikten sonra Eylül ayının ilk iki haftasında bu emre göre Osmanlı savaş gemileri Almanların kumandasında kısım kısım Karadeniz'e çıkmışlardır. Amiral Souchon 17 Eylül'de Türk donanmasına güzel bir resmigeçit yaptıktan sonra tüm donanma ile Karadeniz'e çıkıp tatbikat yaptırmak için izin istemiştir. Ona göre Marmara denizi tatbikat için küçüktür. Ayrıca Boğaz'dan giriş çıkış yollarının donanma tarafında iyice öğrenilmesi lazımdır. Bunun için Sadrazam'da izin istemiştir. 20 Eylül 1914'te bir vekiller encümeni toplantısı yapılmış ve istek reddedilmiştir. Çünkü Karadeniz'e çıkan donanma Rusya'ya saldırabilir. Bu defa Amiral Souchon Enver Paşa'ya müracaat etmiş ve sözlü olarak tatbikat amacı ile günü birlik olmak kaydıyla izin almıştır. Bu izni veren Enver Paşa iznin ertesi günü Bandırma ve oradan da Edirne taraflarını teftiş için İstanbul'dan ayrılmıştır(Sabis, C.II, 1990: 60).

"Souchon tatbikata başladığında Cemal Paşa geri dön çağrısı yapmıştır. Ancak Souchon Harp filosunun hareketi hakkında Bahriye Nazırından değil, genel karargâhtan emir verilmesi gerekir." şeklinde cevap vermiştir. Cemal Paşa ise "donanmanın Karadeniz'e çıkması devletin dış siyaseti ile ilgilidir, genel karargâh yetkili değildir."

Karşılığını vermiştir (Sabis, C.II, 1990: 61). Amiral Souchon geri dönmüştür. Bu hadise göstermiştir ki, aslında Cemal Paşa henüz savaşa girmeye taraftar değildir.

27 Eylül 1914'de Çanakkale Boğazı dışında gözcülük yapan bir torpido muhribimize İngiliz Filosunun Amirali: *"Donanmamız da Almanlar buldukça Boğaz'dan çıkacak Türk savaş gemilerini batıracağım. Boğaz'a çekilin ve sakın bir daha çıkayım demeyin"* ihtarını yaparak Boğaz'a dönmeye mecbur etmiştir(Çetinkaya, 1995: 62).

İngiliz filosunun Boğaz yakınlarında dolaştığı ve Limni Adasında toplandıklarını gören Boğaz kumandanı Cevat Paşa derhal Boğaz'ın geçiş yerlerine torpil dökerek Boğazı tamamen kapatmıştır. Bu karar merkez karargâhı tarafından da kabul edilmiş ve 28 Eylül tarihli gazetelerde artık Boğazlardan girip çıkmanın tehlikeli olacağı ilan olunmuştur. Bu durum itilaf devletlerince protesto edildiye de, Osmanlı Devleti "*İngiliz donanması Limni adasında toplandığı sürece Çanakkale Boğazı kapalı tutulacaktır.*" cevabını vermiştir(Karabekir, C.II, 1994: 326).

Boğazların kapatılması ile Rusya'nın hayat yolu kesilmiş, buğday yüklü gemiler Marmara'dan Karadeniz'e geri çevrilmiştir. Aslında bu durum Rusya açısından Osmanlı'ya savaş açma nedenidir. Oysa Rusya bu sırada Almanya ve Avusturya ile savaştığından Osmanlı sınırında bir cephe açmayı düşünmemiştir (Yalman, C.I, 1970: 219).

Çanakkale Boğazı'nın mayınla kapanmasından sonra Rus filosunun Karadeniz'de dolaşmaya başladığı haberleri gelmeye başlamıştır. Eylül ayı sonlarında Amiral Souchon yeniden donanma ile Karadeniz'e çıkmak ve talim yapmak istediye de isteği reddedilmiştir. Bu arada Osmanlı Devleti'nin Mısır'a sefer hazırlıklarına girişmesi İngilizler tarafından öğrenildiğinde 29 Eylül 1914'de protesto edilmiştir. Aynı günde Rus sefiri de Kafkas hududundaki Osmanlı hazırlıklarını protesto etmiştir. Fakat İngilizlerin de Basra körfezinde ve Hindistan'da yaptığı hazırlıklar Eylül sonlarında Osmanlı Devletince öğrenilmiştir(Sabis, C.II, 1990: 63).

Almanların Osmanlı'yı savaşa sokma baskıları Eylül ayında daha da artacaktır. Özellikle Marn yenilgisinden sonra baskılar ağırlaşmıştır. 17 Eylül'de Osmanlı Hükümeti'ne müracaat eden Alman sefir, derhal savaşa girilmesini ve Kafkasya ile Mısır'a sefer düzenlenerek müttefiklerinin yükünün azaltılmasını istemiştir. Hatta Alman sefiri Osmanlı, Türk - Alman İttifakı gereği savaşa girmezse Goeben ve Breslau'a Alman bayrağı çekerek Karadeniz'e çıkaracaklarını Ruslara hücum ettireceklerini ileri sürmüştür(Çetinkaya, 1995: 63).

Her yola başvurarak savaş tahriklerini artıran Almanya bu uğurda Osmanlı basınına dahi kullanmıştır. "*...Zaten bir kısım Türk gazetelerini para ile satın almışlar. Umumi efkârı da bir baskı altına almışlardı.*" (Yalman, 1970: 215). Bu çabalar devlet adamları üzerinde de yoğunlaştırılmış neticede hükümeti teşkil eden devlet adamları dahi savaşa girmenin lehinde ve aleyhinde olmak üzere ikiye ayrılmışlardır. Harbiye Nazırı Enver Paşa savaşa hemen girme taraftarıdır. Talat ve Halil Bey'lerde Enver Paşa'yla aynı görüştedirler.

Seferberliğin tamamlanamaması, ordunun eğitim eksikliği, demiryollarının yetersizliği, Sultan Osman ve Reşadiye gemilerine ödenen paralar nedeniyle bozuk olan maliyenin daha da sarsılmış olması ve bir Türk-Bulgar ittifakının sağlanamaması, bazı hükümet üyelerinin ve Türk Genelkurmayının etkisi nedeniyle Enver Paşa, savaş taraftarı olmasına karşın Ekim ayı başında savaşa girmek için İlkbaharı beklemeyi uygun görmüştür. Birliklerin kışlık konaklama yerlerine yerleşmeleri için emirler vermiştir.(Sabis, C.II, 1990: 67).

Bu gelişmeler devam ederken Amiral Souchon bütün donanma ile Karadeniz'de eğitim yapmak istediğini Eylül'ün ilk günü başkumandanlığa yazdığı raporda tekrar ileri sürmüştür.

Türk donanması bu günkü haliyle Karadeniz’de vazife görecek vakitte değil, mürettebatı denize bile alışamamış, donanmanın talim ve terbiyesi için tolu halde Karadeniz’e çıkarak kâşif ve atış talimleri yapmak zarureti vardır(Sabis, C.II, 1990: 67).

Amiral Souchon sadece başkomutanlığa müracaat etmekle kalmamış, Alman elçisine de başvurmuştur. Alman elçisi Sadrazamla görüşerek ordunun kumanda yetkisinin Başkomutanlığa ait olduğunu ve izinsiz hiçbir harekette bulunulamayacağını söyleyerek izin verilmesini istemiştir. Bu güvence üzerine Sadrazam Enver Paşa’ya izin vermiştir. 5 Ekim’de izin verildiği Bahriye Nazırlığına bildirilmiştir. Amiral Souchon ilk günlerde bu talimleri şüphe uyandırmayacak şekilde normal yaptırmıştır(Sabis, C.II, 1990: 68).

Ekim’in ilk günlerinde Osmanlı Devleti’ni savaşa sokmak için Almanya ve Avusturya baskılarını yoğunlaştırmıştır. Ruslar tarafından ele geçirilen, Avusturya telgraflarından anlaşıldığına göre, Osmanlı Devleti’nin kaderini ellerinde tutan Sadrazam ve Enver Paşa, savaşa kesin olarak karar vermişlerdir ve savaşa Karadeniz donanmasıyla başlayacaklardır. Bu durumdan Ruslarında haberdar olduğu görülmüştür. Nitekim Enver Paşa’nın kendi kurmay başkanı, Bonzart Paşa’ya Türk kurmaylarından gizli olarak hazırlattığı plan ve bu planı bir gün sonra Berlin’e göndermesi durumu açıklığa çıkaracaktır(Bayur, C.III, 1991: 214).

Mali problemler ve almanya’dan borç alma meselesi

Mali durumu pek ilkel olan, büyük kısmı demiryolu ve yoldan mahrum bulunan ancak bir iki güvenilir limanı olan ve hemen bütün kara ve deniz taşıt işlerini yabancılarla gören Osmanlı Devleti’nin savaş çıkınca sarsılması çok normaldir. Eylül sonlarında devletin mali problemleri daha da artmıştır. Para problemini görüşmek için 27 Eylül’de Sadrazamın evinde bir toplantı yapılmıştır. Bu toplantıda Almanlardan para istenilmesi görüşülmüştür.(Çetinkaya, 1995: 69).

30 Eylül’de Muhtar Paşa, Osmanlı Devleti’nin Alman bankalarından altın olarak beş milyon Türk Lirası ödünç alma arzusunda olduğunu, Alman Hükümetine bildirmiştir. Almanya böyle bir borca karşılık Osmanlı Devleti’nin aktif politikasını ön görmüştür. 11 Ekim 1914’de Alman elçiliğinde verilen yemekte elçi Wangenheim Osmanlı Devleti’nin Almanya’dan borç alma isteğinin kabul edildiğini artık savaşa girilmemesi için hiçbir engelin kalmadığını bildirmiştir. İlginç olan elçinin bütün kabine erkânını değil de Almanların yanında savaşa girmeye taraftar olan Sadrazam, Talat ve Halil Beyler ile Enver ve Cemal Paşa’yı davet etmiş olmasıdır(Sabis, C.II, 1990: 68).

Almanya Osmanlı’ya borç vermeyi kabul etmiştir. Almanya Hükümeti 1915’den itibaren her sene 31 Kânunuevvel’de tesviye edilmek üzere yüzde altı faizli beş milyon lira avansın iki yüz elli bin lirası anlaşmanın imzalanmasından sonra, yedi yüz elli bin lirası Rusya ve ya İngiltere ile savaşa girdiğimizden on gün sonra, kalanı da savaş ilanından otuz gün geçtikten sonra ayda dört yüz bin lira olarak ödenecektir. Bu borcun karşılığında 11Ekim 1914’de Enver ve Talat Paşalar, Osmanlı Devleti’ni Almanya safında savaşa sokmaya karar vermişlerdir (Çetinkaya, 1995: 70).

Aslında Enver Paşa çok daha önceden savaşa girme taraftarıdır. Ona göre Almanya bu savaşta galip gelecektir. Almanya savaşı kazandıktan sonra savaşa girmek anlamsızdır. Zaferin semerelerinden faydalanmak için zaferin

kazanılmasına yardım etmeli ve bu uğurda fedakârlık yapmalıdır. Yani savaşa mümkün mertebe erken girilmelidir. Sadrazam, Talat ve Halil Beyler, Cemal Paşa'da buna razı olunca, Enver Paşa'ya savaşa girmek için karar verdirtici ortam oluşturmuştur(Bolayır, 1946: 21).

Alman elçisinin, Almanların yanında savaşa girmeye taraftar olan vekillere verdiği yemeğin ertesi günü bir kabine toplantısı yapılır. Bu toplantıda savaşa girme meselesi tartışılır. Kabine üyelerinin bir kısmı hemen savaşa girme taraftarıdır. Diğer bir kısmı ise ilkbaharı beklemeyi uygun görür. Yapılan başka bir toplantıda Meclis-i Umumi reisi Halil Beyle Genelkurmay ikinci başkanı hafız Hakkı Bey'in, General Bonzart ile beraber Berlin'e gönderilerek Türk ordularının savaş bakımından içinde buldukları güçlüklerin ve noksanların Alman genel karargâhına izah edilmesi ve bu heyetin Sofya'dan geçerken de Bulgarlarla görüşmesi, ayrıca Donanmanın Başkomutanlığın sorumluluğunda ve savaşa meydan vermeyecek şekilde Karadeniz'de tatbikat kararı alınmıştır(Karabekir, C.II,1994: 356).

Osmanlı devlet adamlarının düşünceleri

16 Ekim 1914'te Genelkurmay Harekât Şubesinin savaşa girme konusundaki düşüncesi şöyledir;

"Balkan Savaşı'nın yaraları sarılmadan yeni bir savaş karşısındayız. Eksiklerimiz çok fazladır. Bir taarruzu hele bir kış seferini başaracak durumda değiliz. Savaşın bugünkü durumu, sonucun bir kaç ay içinde alınabileceğini göstermiyor. Belki bu sonuç, ilkbaharda alınacaktır. Lehistan'da başlayan muharebenin sonucu şüphelidir. Almanlar kışın güçlüklerinden kurtulmak için Kovno- Brest-Litovsk hattından ileri geçmeyeceklerdir. Bunun için bugün savaşa girmek için uygun bir zaman değildir. Bundan ne bizim ne de müttefiklerimiz için bir fayda beklenir. (E. Albay Muzaffer, 2006: 3) Romanya, Bulgaristan ve Yunanistan tarafsız kalırsa Rusya ve İngiltere'ye karşı savaşa girebiliriz. Hiç olmazsa ilkbahara kadar zaman kazanmalıyız. Birinci Dünya Savaşı'na en önemli yardımı Odessa'dan olacaktır. Ancak yeni gelen Alman gemileri ile beraber donanmanız Karadeniz'de üstün değildir. Ayrıca Odessa'ya hemen yapılacak bir çıkarma, Almanlar Brest-Litovsk hattından ileri yavaşladıkça etkisiz ve üstün düşman kuvvetleri karşısında yalnız kalır (Albay Muzaffer, 2006: 3)."

Hükümeti teşkil eden devlet adamları, savaşa girmenin lehinde ve aleyhinde olmak üzere ayrılır. Harbiye Nazırı Enver Paşa savaşa hemen girme taraftarıdır. Talat ve Halil Bey'lerde Enver Paşa'nın fikrine inananlardandı. Savaşın Almanlar tarafından kazanılacağını iddia eden Enver Paşa'nın Alman hayranlığı I. Dünya Savaşı öncesine dayanmaktadır. Enver Paşa özellikle de Almanya'nın sosyal düzenine hayran olduğunu mektuplarında anlatmaktadır.(Hanioğlu, 1985: 23). Cavit Bey'in başını çektiği bir grup ise savaşın alacağı şekil belli olmadan savaşa girme taraftarı değildir. Cemal Paşa, Said Halim Paşa tereddüt içindedir. Çürüksulu Mahmut Paşa'nın başını çektiği bir grup savaşa girmemeyi ve tarafsızlığı muhafaza etmeyi düşünür. Maarif Nazırı Şükrü Bey, Şeyhülislam Hayri Efendi, Adliye Nazırı İbrahim Bey, önce Cavit Bey grubuna dâhilken, savaşın oldu bitti olması üzerine Sadrazamla beraber Enver Paşa'nın grubuna dahil olacaklardır(Sabis, C.I, 1990: 52).

Savaşa girme taraftarlarının bir kısmının görüşüne göre, savaşa girilmeli, fakat uygun şartlarda hazırlıklı, takvimi Osmanlı Devleti tarafından

belirlenen bir zamanda grirlmelidir. Cemal Paşa'ya göre hazır olunduktan sonra savaşa dâhil olunmalıdır(Cemal Paşa, 1997: 155).

Alman baskısının artması

Osmanlı Devleti'nin bir türlü savaşa karar veremediğini gören Almanlar, tekrar yoğun baskılara başlarlar. 20 Ekim 1914 günü Liman Paşa, istihbarat şube müdürü Kazım Karabekir'e Türk Hükümeti'nin avutma siyaseti takip ettiğini ama kendisinin Goeben ve Breslau'ı kullanılmayacak hale getirdikten sonra Alman subay ve erleri alarak Almanya'ya döneceğini, Avusturya Macaristan'ın yenilgiye yenilgiye uğramalarından sonra, Rusların İstanbul'u işgal etmelerine de engel kalmayacağını tehditkâr bir ifadeyle belirtmiştir(Sabis, C.II, 1990: 69).

Bunun üzerine 21 Ekim 1914'de harekât Şube Müdürü A. İhsan Sabis, İstihbarat Şube Müdürü Kazım Karabekir ve Genelkurmay ikinci başkanı Hafız Hakkı Beyler bu şartlar altında savaşa girmenin zararları hakkında bir rapor yazarak, başkumandan vekiline vermişlerdir. Bu raporun okunup okunmadığı belli değildir. Ancak bu raporlardan daha evvel Enver Paşa, hükümet tarafından resmen savaşa girmeden önce, Liman ve Bronzart Paşalarla baş başa vererek hükümetten ve Türk Genelkurmay'ından gizli olarak savaşı emrivaki yapacak bir hareketi ve savaş ilanından sonra Cihad ilanı gibi muazzam bir dini davayı tesbit eden bir vesika imzalamıştır. Enver Paşa'nın imzaladığı bu belgenin nedeni, Merkez Karargâh Kurmay Başkanı Bronzart Paşa'da teklif ettiği konulara ait talimatı Alman Hükümetinden almış olmalıdır. 21 Ekim 1914'de Enver Paşa'nın Bronzart Paşa ile hazırladıkları rapor Almanca olarak, Bronzart'ın imzası ile ve Alman şifresiyle Alman Genel Karargâhına gönderilmiştir(Karabekir, C.II, 1994: 352).

Bronzart'ın planı

Enver Paşa'nın Kurmay Başkanı Bronzart Paşa'ya gizli olarak hazırlattığı plan;

"20 Ekim 1914'de vaziyetin muhakemesi: Nazır Paşa'nın, Karadeniz'de iki taraf filolarının bir savaşa sebebiyet vermeleri halinde ne yapılmalıdır? Sualine cevap: Böyle bir halde Osmanlı ordusu savaş hareketlerine başlamalıdır."

diye başlar. Daha sonra İngiltere ve Rusya ile Balkanların durumlarını inceledikten sonra da Bronzart Paşa, *"Balkanlarda vaziyet vuzuh kazanıncaya kadar, Trakya'da, İstanbul civarında ve Marmara havzasında büyük kuvvetlerin tutulması lazımdır"* diye devam eder(Çetinkaya, 1995: 72).

Bronzart Paşa raporunda şu teklifleri ileri sürer: "Türk filosu savaş ilan edilmeden, Karadeniz'deki Rus filosuna baskın yaparak orada deniz üstünlüğü kazanılmalıdır. Harekât zamanı Amiral Souchon'a bağlıdır. Rusların savaş ilan etmesi üzerine, padişah tarafından Osmanlı Devleti'nin ve Almanya ile Avusturya-Macaristan'ın müşterek düşmanlarına karşı cihad ilan edilmelidir. Kafkas hududundaki Türk kuvvetleri o taraftaki Rus kuvvetlerini işgal etmelidir. 8. Kolordu gerekirse 12. Kolordu ile takviye edilerek Mısır üzerine harekât etmelidir. Bu hareketin altı haftadan evvel icrası mümkün değildir. Eğer Bulgaristan Osmanlı ile işbirliği yaparsa, Osmanlı ordusu, kuvvetlerinin çokluğu ile Romanya ordusu ile beraber Rusya üzerine yürür. Önce üç-dört kolordu ile Odesa taraflarına bir ihraç hareketi hazırlanır. Fakat bunun yapılması, deniz üstünlüğünün temin olunmasına ve Bulgaristan'la Romanya'nın dostane

bitarafılığına bağlıdır. Bundan başka, Almanya- Avusturya taarruz hareketlerinin Rusya içinde ilerlemesi de icab eder" (Sabis, C.II, 1990: 78–79).

Bronzart Paşa'nın gönderdiği rapordan bir gün sonra 22 Ekimde Amiral Souchon'a şu sözlü emri vermiştir: "*Filomuz, Karadeniz'de üstünlüğü elde etmelidir. Rus filosunu arayınız ve savaş ilan etmeden bulunduğunuz yerde ona hücum ediniz*" (Sabis, C.II, 1990: 80). Bu emri verdikten sonra Enver Paşa, Talat Paşa ile beraber akşam üzeri Mebusan reisi Halil Bey'in evine gitmişlerdir. Aralarında savaşa girip girmeme konusunda tartışmalar olmuştur. Talat Bey bu toplantıda, Almanya ve Avusturya elçilerinin savaşa girme konusunda Osmanlı Devleti'ni yoğun baskı altına aldıklarını öte yandan, itilaf devletlerinin Osmanlı Devleti'nin bağımsızlığını garanti etmesine rağmen Alman subaylarının Osmanlı ülkesinden çıkarılması konusunda baskı yaptıklarını bu durumda hem müttefiklerin güvenin kaybolduğunu hem de diğer devletlerin düşmanlığının gündün güne arttığını, bu nedenle kesin karara varma zamanının geldiği görüşünü savunmuştur. Halil Bey ise, Almanya ve Avusturya elçilerini eleştirerek Osmanlı devleti'nin kendilerine yapabileceği en büyük yardımı Boğazları kapatarak yaptığını, şu sıralar savaş girilirse, Bulgarlarında saldırıya geçeceklerini ve Osmanlı devleti'nin iki ateş arasında kalabileceğini ileri sürmüştür (Menteşe, 1985: 191).

Bu görüşmelerden sonra Talat Bey'in önerisiyle Halil ve Hafız Hakkı Bey'i Berlin ve Viyana'ya gönderme ve Halil Bey'in söylediklerini onlara da aktarması kararı alınmıştır. Sadrazamın da onayı alınarak bayramın ilk günü Halil Bey'in Berlin'e gitmesi kararlaştırılmıştır. Ekim de Rusların Vistül muharebesini kazanıp karşı taarruza geçmeleri ve Almanlar ile Avusturyalıların geri çekilmeye başlamaları üzerine, Enver Paşa amiral Souchon'a şu yazılı emri vermiştir:

"Bütün filo Karadeniz'e manevra yapmalıdır. Vaziyeti müsait bulduğunuz anda Rus Filosuna hücum ediniz. Muhasamata başlamadan önce bu sabah size verdiğim gizli emri açınız. Sırbistan'a mühimmat naklinin önüne geçmek için yukarıda kabul edilmiş olduğu üzere harekât ediniz" (Çetinkaya, 1995: 77) denilerek Rusya'ya hücum emri verilmiştir.

Rus limanlarının bombalanması

Enver ve Cemal Paşa'ların emirleri ile donanma 27 Ekim akşamı Karadeniz'e açılmıştır. Dışarı çıkınca karanlıkta Amiral gemisi olan Yavuz'dan öbür gemilere "*savaşa hazır olunuz*" işareti verilir. Aynı zamanda Türk gemilerine her gemiye verdiği görevleri bildirilen zarflar gönderilmiştir. Bunlara göre Yavuz Sivastopol'a, Midilli Kerç'e, Hamidiye Yalta ve Kefe'ye, Berk Novorossiski'ye, Gayret ve Numune Odesaya saldırmakla görevlendirilmiştir (Sabis, C. II, 1990: 100).

Osmanlı gemileri aldıkları emirler doğrultusunda görev yerlerine varmışlardır. Yavuz gemisi Sivastopol'a varınca Rus tabyalarıyla çarpışır. Neticede torpil taşıyan pirot Rus nakliye gemisini batırmıştır. Rus donanması 27 ve 28 Ekim'de Türk donanmasının bütün hareketlerini izleyerek yaptığı eğitim ve tatbikatları sürekli taciz etmiştir. Bir Rus torpil gemisi, 3 torpido bot ve bir kömür gemisinin düşmanca düşüncelerle Karadeniz Boğazına ilerlemesi üzerine Goeben tarafından torpil gemisi batırılmış bir torpido ağır şekilde tahrip edilmiş ve kömür

gemisi de ele geçirilmiş, 3 subay, 72 er esir alınmış, Sivastopol bombalanmış, Breslau da Novorossisky'yi tahrip etmiştir(Çetinkaya, 1995: 79).

Görüldüğü gibi Ruslar fiilen Osmanlı donanmasına saldırlar. Osmanlı devleti de bu şekilde savaşa girmiş olur. Talat Paşa Karadeniz olayı ile ilgili olarak şunları söylemiştir;

"Bu hadiseden hiçbirimiz önceden malûmattar değildik. Fakat herkes gibi, bende Enver Paşa'nın haberi olduğuna kani idim. Bayram günü Meclis-i Mebusan Reisi Halil Bey'in evinde toplandık. Ben Enver Paşa'ya epeyce hücum ettimse de hiç haberi olmadığını yeminle temin etti." demiştir (Talat Paşa, 2000: 29).

Ali Fuat Türkgeldi olaya ilişkin şunları yazar;

"Kurban bayramı gecesini başmabeynci Tefik Bey beni uyandırdı. Rus ve Osmanlı donanmaları arasında çarpışmanın meydana geldiğini, durumu padişaha söylememiz gerektiğini ve bunun içinde gerçeği öğrenmek için harekete geçmemizi istedi. Enver ve Cemal Paşa'lara müracaat etmek istedik. Ancak Enver Paşa'nın yatmış olduğunu, Cemal Paşa'nın da yemekli bir davette olduğunu öğrendik. Sabahleyin bayram alayı için sarayda toplandığımızda vekillerin bile olaydan haberleri yoktu. Enver ve Cemal Paşa'larla Talat Bey gelince öğrendik"(Türkgeldi, 1951: 129).

Cemal Paşa ise,

"Karadeniz olayını İngiliz dostum Mösyö Weir bana bildirdiğinde ona haberim olmadığını söylemişim. Hâlbuki Enver Paşa bana olayı 5-6 saat önce bildirmiş ve sonuç olarak harbe girdiğimize dair şüphe kalmamıştı. Bu konuda henüz bilgim olmadığı cevabından başka bir şey söylemiyordum." demiştir (Cemal Paşa, 150).

Said Halim Paşa ise "bu savaşa girmeliydik ama Almanların belirlediği zamanda değil kendi istediğimiz zamanda girmeliydik" diyerek görüşlerini belirtmiştir. Karadeniz olayını sonradan öğrenen Kazım Karabekir, bu olayın Enver ve Cemal Paşa'larla Alman ıslah heyeti başkanı Liman Von Sanders'de büyük sevinç yarattığını yazar (Karabekir, C.II, 1994: 360).

Savaş kararının alınışı

Karadeniz olayından sonra Rusya, İngiltere ve Fransa büyükelçileri, Osmanlı Devletinden bütün Alman subayların gönderilmesini istemiştir. İstanbul Hükümeti taleplerini kabul etmezse pasaportlarını isteyip İstanbul'dan ayrılacaklarını belirtmişlerdir. 30 Ekim'de Rus Dışişleri Bakanı Sazanof 'tan Rus elçisi Giers'e, Osmanlı ülkesini terk etmesini isteyen bir telgraf gelmiştir. Bu teli Sadrazam Said Halim Paşa'ya bildiren elçiye Sadrazam, Osmanlı Devleti'nin savaş istemediğini, Amiral Souchon'un "önce Rus donanmaları saldırdı" sözüne inanmadığını Almanları yola getirebileceğini söyler. İngiliz ve Fransız elçileri hükümetlerinden aldıkları emirle pasaportlarını alıp ülkelerine dönmüşlerdir(Mutluçağ, 1972: 122).

30 Ekim'de Sadrazam yalısında olayı değerlendirmek için bir toplantı yapılır. Toplantıda Ruslara bir nota verilip donanma taarruzunun hükümetin buyruğu ile yapılmadığını, onun geriye çağrılmış olduğunu, Ruslarında donanmalarını bizim tarafa göndermemeleri gerektiğini Ruslara anlatılmalıdır. Toplantı bu kararı aldıktan sonra dağılmıştır(Çetinkaya, 1995: 84-85).

31 Ekim'de Osmanlı notası Petrograd, Londra, Paris, Romen büyükelçiliklerine telgrafla gönderilmiştir. Aslında asıl muhatap Rusya'dır. Diğerlerine bilgi vermek amacıyla gönderilmiştir. 1 Kasım'da da İstanbul ve Fransız Büyükelçileri İstanbul'u terk etmişlerdir. Elçilerin İstanbul'dan ayrılmalarından sonra ilk meclis-i vükela 2 Kasım'da toplanmıştır. Karadeniz olayı ile istifa etmeyi düşünen ama Talat, Enver ve Cemal Paşaların ısrarı ile hükümetten çekilmeme kararı alan Sadrazam Sadi Halim Paşa, toplantıda yaptığı konuşmada son günlerde olup biteni resmi bir şekilde anlattıktan sonra Osmanlı Devleti'nin kendini Rusya, İngiltere ve Fransa hükümetleriyle savaş durumunda saymak zorunda olduğunu ve bunu yazı ile padişaha bildirilmesi gerektiğini söylemiştir. Bunun üzerine kabine savaşın zorunlu olduğunu kabul ederek padişaha bildirmiştir. Padişahın onayı alınarak 11 Kasım 1914'de de savaş ilan iradesi yayınlanmıştır (Karabekir, C.II, 1994: 372).

Sadrazam Said Halim Paşa, Enver Paşa, Dâhiliye Nazırı Talat Paşa, Adliye Nazırı İbrahim Bey, Bahriye Nazırı Cemal Paşa, Maarif Nazırı Şükrü Bey, Şeyhülislam Hayri Bey'in aldıkları karar sonucu padişah'ın imzaladığı savaş ilan iradesi, 11 Kasım 1914'de ilgili makamlara ve o günkü gazetelere bildirilmiştir. 2 Kasım'da Rusya, 5 Kasım'da da İngiltere ve Fransa Osmanlı Devletine savaş ilan edince Osmanlı Devleti de 11 Kasım 1914 de bu üç devlete savaş ilan etmiştir (Çetinkaya, 1995: 89). Böylece Osmanlı Devleti fiilen de hukukende savaşa girmiştir.

İttihatçılar, sırtlarında adeta bir kambur olan I. Dünya Savaşına giriş sorununu hiçbir zaman dürüst ve akıllı bir çözüme kavuşturmamışlar, kendilerine bağımlı meclislerde anayasal işlemler yerine, oldubittileri tercih ederek tarihi sorumluluklarını ağırlaştırmışlardır. Sarıkamış'tan başlayıp, Mondros'ta biten bu politikanın en büyük özelliği, bu savaşın hiçbir sorunu ciddi çözümlere bağlamayacak kadar yetersiz olduğunu kanıtlamış olmasıdır (Tunaya, 1959: 504).

Sonuç

1914-1918 harbi tarihin ilk dünya harbidir. Bu savaşa iki büyük devlet grubu ile onların cephelerinde yer alan peyk devletler katılmıştır. Osmanlı Devleti, her bakımdan bu savaşta ayrı bir öneme sahiptir. Çünkü özellikle Çanakkale savunması ile boğazları Batı blokuna kapatarak Rusya'yı tecrit eden Osmanlı Ordusu harbin neticesine fazlasıyla etki etmiştir. Harbin ağırlık merkezi Avrupa olmuştur. Bununla birlikte harb bir kara harbi olarak kalmamıştır. Güçlü donanmalara sahip olan İngiltere ve Fransa bu avantajlarını kullanmak istemiştir. Buna mukabil Almanya donanması da genç olmasına rağmen oldukça güçlü olduğunu göstermiş ve özellikle deniz altılarıyla İngiltere ile Fransa'ya ağır kayıplar verdirmiştir. Hem karada hem de denizde devam eden bu dünya harbinden Osmanlı Devleti'de nasibini almıştır.

20. Yüzyılın başında bile hala çok geniş bir alana sahip olan Osmanlı Devleti, Avrupa'ya yakınlığı ve Dünya ticaret yolları üzerindeki stratejik konumu nedeniyle büyük güçlerin üzerinde yoğun olarak nüfuz mücadelesine girdikleri bir ülkedir. Trablusgarp ve Balkan savaşlarından ağır yenilgiyle çıkarak Avrupa'da büyük toprak kaybına uğrayan Osmanlı Devleti, özellikle Balkan savaşlarında Rusya'nın Boğazları ele geçirmek istediğine inanmış ve Rus tehlikesini bertaraf etmek için güçlü bir devletin ittifakına ihtiyaç duymuştur. Osmanlı Devleti ittifak

arayışı içinde Londra ve Paris'te yaptığı temaslardan olumlu bir sonuç elde edememiştir. Rusya'ya dahi ittifak teklifinde bulunmuştur. Fakat sonuçta bir savunma ittifakı uğrunda Almanlara ümit bağlamak zorunda kalmıştır. I. Dünya Savaşı çıkıncaya kadar Osmanlı'yı pahalı bir müttefik olarak gören Almanya, bu savaşın ana çekişme alanının Avrupa olacağını anlayınca, yükünü hafifletmek için Osmanlı'yı İngiltere ve Rusya'ya karşı savaşa sokmaya karar vermiş, Türk tarafını savaşa ikna ederek anlaşma imzalatmıştır. Almanya savaşın başlangıcında Osmanlı Devleti'nin yardımı olmadan savaşı kazanabileceğine inanmıştır. Bu aşamada Osmanlı Devleti'nden beklenen şey sadece Boğazları kapaması ve Rusya'ya karşı Kafkasları koruması olmuştur. Ancak İngiltere'nin savaşa girme ihtimalinin artması üzerine Almanlar bu fikrinden vazgeçmişlerdir.

Birinci Dünya Savaşı başladığında tarafsızlığını ilan eden Osmanlı Devleti, Almanya'nın savaşa girdiğinin ertesi günü yaptığı anlaşma gereği Almanya'nın yanında savaşa girmek zorunda kalmıştır. Aslında Osmanlı devlet adamları savaşa girme konusunda farklı düşüncelere sahipti. Cavit Bey'in başını çektiği bir grup savaşın alacağı şekil belli olmadan savaşa girilmesi taraftarı değilken Enver Paşa'nın önderliğindeki bir diğer grup da Osmanlı Devleti'nin kaybettiği bazı toprakları geri almasının ve de güvenliğin sağlanması için temkinli yaklaşılsa da böyle bir anlaşmaya ihtiyacı olduğuna inanmışlardır.

Boğazlara muhtemel bir saldırıyı karşılamak için gereken savunma önlemlerinin henüz tamamlanamamış olması, Kafkasya, Mısır ve Hindistan'a yönelik girişimlerin henüz istenilen seviyeye gelmemesi bu ihtiyacın başlıca gerekçeleridir. Bunun yanı sıra başta Bulgaristan olmak üzere Balkan ülkelerinin Sırbistan haricinde durumlarının henüz netleşmemesi de Enver Paşa'yı temkinli olmaya itmıştır. Başlangıçta tarafsız kalınması gerektiğini düşünen hatta yaşanan gelişmeler üzerine istifa etmeyi dahi düşünen Sadrazam Said Halim Paşa, Talat, Enver ve Cemal Paşaların ısrarı ile kabineyi savaşın zorunlu olduğuna inandırmış ve netice de padişahın da onayı alınarak 11 Kasım 1914'te savaş ilan iradesi yayınlanmıştır. Bu kararda Almanların Türkiye'yi bir an önce savaşa sokmak yolundaki baskıları çok etkili olmuştur. Özellikle Alman-Fransız muharebelerinde Paris yolunu açacak hızlı ve kesin bir üstünlük sağlanamaması üzerine bu baskı daha da yoğunlaşmıştır. Almanlar Karadeniz'de bir saldırıyı, Kafkasya ve Mısır harekâtlarını ısrarla istemişlerdir. Bütün bu gelişmeler ışığında nihayetinde Goben ve Breslav'ın Karadeniz'deki hareketleri bilindiği gibi Osmanlı Devleti'ni bir oldubitti ile savaşa sokmuştur. Bu savaşa giriş Osmanlı Devleti'nin kararlılığı ile değil daha çok diğer devletlerin baskıları ve başarılı politikaları ile olmuştur. Ancak netice itibarıyla Osmanlı Devleti kabine kararı ve padişahın onayı ile savaşa girmiştir. Bu savaş her bakımdan Osmanlı Devleti'nin hezimetleriyle sonuçlanmış, Almanların istediği Kafkas ve Kanal harekâtları da tam bir fiyasko ile sonuçlanmıştır. Nihayetinde Osmanlı Devleti birçok cephede savaşmak zorunda kalmış, milyonlarca askerini kaybetmiş ve bu kayıplara dayanamayarak yıkılmıştır. Bu acı tecrübeden yeterince ders çıkararak Türkiye Cumhuriyeti ekonomik sıkıntılarla boğuşmayı göze alarak İkinci Dünya Savaşı'na girmemiştir.

Kaynaklar

- Akbay, C. (1991). *Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi*. Genelkurmay ATASE Yayınları, Ankara.
- Akşin, S. (1970). *31 Mart Olayı*. AÜSBF Yayınları, Ankara
- Armaoğlu, F. 20. *Yüzyıl Siyasi Tarihi*. Alkim Yayınları, Ankara
 _____; *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789–1914)*. Ankara 1997
- Ahmet İ. P. *Harbi Umuminin Vuku ve Ziyainda Mesuller ve Mesuliyetler*. ATASE Arşivinde Yayınlanmamış Daktilo Metin.
- Aydemir, Ş. S. (1971). *Makedonya'dan Orta Asya'ya Enver Paşa. II- III*, İstanbul.
- Bayur, Y. H. *Türk İnkılâp Tarihi. II-III*, TTK Yayınları, Ankara 1991.
- Bilsel, Cemil (1932). *Lozan; 1*. Ahmet İhsan Matbaası, İstanbul.
- Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi. I, Osmanlı İmparatorluğunun Siyasi ve Askeri Hazırlıkları ve Harbe Girişi*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1970.
- Bolayır, E. (1946). *Talat Paşa'nın Hatıraları*. Güven Basımevi, İstanbul
- Çetinkaya, S. (1995). *Osmanlı Devleti'nin 1. Dünya Savaşına Girişi*. (İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü), Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul
- Cemal Paşa (1977). *Hatıralar*. Çağdaş Yayınları, İstanbul
- E. Albay M.(2006). *Birinci Dünya Savaşında Mısır Seferi Çerçevesinde Birinci Kanal Akını*. Yayına Haz: Hülya Toker, Genelkurmay ATASE Yayınları, Ankara.
- Eraslan, C. (2002). *Bir Devletin Çöküşü: Osmanlı Devleti'nin Çöküşü. Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I*, Atatürk Araştırma Merkezi, Yayına Hazırlayan: Hüseyin Tosun, Ankara
- Hanioğlu, Ş. (1985). *Enver Bey'in Mektupları*. S.B.F Yayınları, İstanbul
- Jackh, E. (1946). *Yükselen Hilal*. Çeviren: P. Kulturman, Uğur Kitabevi, İstanbul
- Karabekir, Kazım; 1. *Cihan Harbine Neden Girdik?. I-II*, Yakın Tarih Serisi, İstanbul 1994
- Karal, E. Z. (1993). *Osmanlı Tarihi. VIII*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara
- Keleşılmaz, V. (1999). *Belgelerle Türkiye'nin I.Dünya Savaşına Giriş Süreci*. *Erdem*, 11/31, 139-153
- Mutlucağ, H. (1972). *Sovyet Arşivi Gizli Belgelerinde Anadolu'nun Taksim Planı*. Gün Matbaası, İstanbul
- Menteşe, H. (1985). *Anılar*. Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul
- Söylemezoğlu, K. (1946). *Hariciye Hizmetinde 30 Sene*. Saka Matbaası, İstanbul
- Türkgeldi, A. F.(1951). *Görüp İşittiklerim*. T T K. Yayınları, Ankara
- Tunaya, T. Z. (1959). *Hürriyetin İlanı*. Baha Matbaası, İstanbul
- Talat P.(2000). *Talat Paşa'nın Hatıraları*. Yayına Haz: Alpay Kabacalı, İş Bakası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Sabis, A. İ. (1990). *Harp Hatıralarım. I- II*, Nehir Yayınları, İstanbul
- Sanders, L. V. (1968) . *Türkiye'de Beş Yıl*. Burçak Yayınevi, İstanbul
- Said Halim Paşa(1991) . *Buhranlarımız*. Yayına Haz: Ertuğrul Düzdağ, İz Yayıncılık, İstanbul
- Sultan Abdülhamit. *Siyasi Hatıratım*. İstanbul 1984

- Ülman, A. H. (1972). *Birinci Dünya Savaşına Giden Yol ve Savaş*. AÜSBF Yayınları, Ankara
- Yalman, A.E.(1970). *Yakın Tarihte Gördüklerim ve İştiklerim*. I, Rey Yayınları, İstanbul